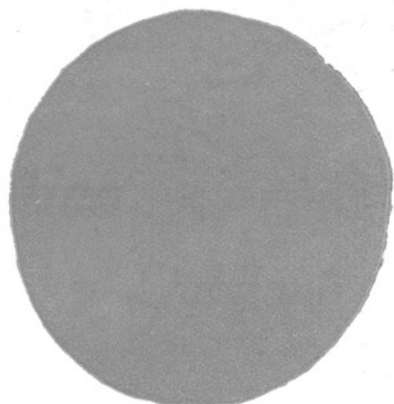

1
9
3
0

MODRA PTICA

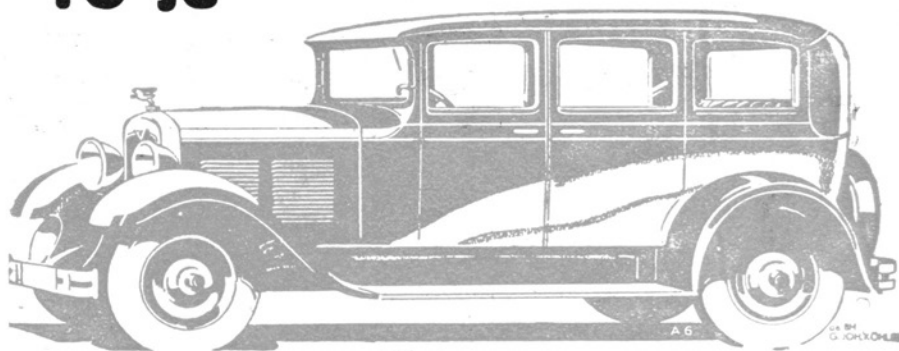

VSEBINA

Jože Kranjc / Sreča v temni ulici • Mirko Javornik / O strujah v sodobni ruski literaturi • Leonid Leonov / Temna voda • H. Ch. Andersen / Srbske dryade • Poročila • Razno • Iz založbe in uredništva.

6

To je

ADLER

V tem vozilu tiči nenavadno veliko praktičnega izkustva. V živem spominu je še tistih 46.000 km okoli sveta.

Pomembne so večkratne zmage pri preiditvah ADAC-a, na katerih je bila preizkušena usposobljenost in pripravnost teh vozil.

Nedosežen je uspeh Standardov v Alpah.

Vrline Adlerjevega Standarda 6 so:
varnost, zanesljivost in komfort.

Pridite in se sami prepričajte! Napravim rad z Vami poizkusno vožnjo. Sporočite svoj naslov na:

GLAVNO ZASTOPSTVO:

Ing. C. R. LUCKMANN

LJUBLJANA, AHACLJEVA CESTA ŠTEV. 10

ELITNI KINO MATICA

telefon 2124.

Edini zvočni kino z najboljšo svetovno aparaturo

Western Elektric.

V kratkem prinese premijere sledečih zvočnih vefilmov:

Samo tebe sem ljubil!

(Nur Dich hab ich geliebt).

Nemški vefilm. Govori in poje Mady Christians.

Poslednja ljubezen admirala Nelsona.

Prekrasna ljubavna zgodovinska drama lady Hamilton in admirala Nelsona. V glavni vlogi Corinne Griffith.

Ne verjamem več nobeni ženski.

(Ich glaub nie mehr an eine Frau).

Poje in govori sloviti nemški komorni pevec Richard Tauber.

Zmagovalci vsemirja.

Zvočni vefilm avijatičnih atrakcij in ljubezni. V glavni vlogi Ramon Novarro.

Zadnja četa.

(Die letzte Kompagnie).

Vefilm Ufe. Govori in poje v glavni vlogi Conrad Veidt.

Busterova nevesta.

Zvočni film smeha in najboljše zabave. V glavni vlogi Buster Keaton.

Mara, ne plači!

(Wer wird denn weinen, wenn man auseinander geht!)

Nemški zvočni film z Dinno Gallo.

Ta številka revije se je zaradi tehničnih zaprek nekoliko zakasnila.

Cenjene naročnike prosimo, da nam to zamudo oprostite.

Motite se

če mislite, da so vsi pisalni stroji enaki. Kakor se razlikuje človek od človeka, tako so različni tudi stroji. Najboljši med dobrimi pa je brez dvoma

ERIKA

Zahtevajte prospekte:

THE REX Co.

LJUBLJANA, GRADIŠČE 10

Trije temeljni nasveti za ohranitev našega zobovja

Človeško zobovje mora vršiti predvsem žvekalno funkcijo, ne glede na to, da služi tudi kosmetičnim (lepotnim) in fonetičnim (glasovnim) namenom. Za pravilno vršenje žvekanja se stavijo na zobovje ogromne zahteve in so sile, ki pridejo pri tem v poštev, velikanske in sicer temvečje, čimbolj zadaj so zobje. Največje delo nosijo na ta način kočniki in sicer sile od 20—50 in še več kg. Ako je vrsta zobovja sklenjena, se ta obremenitev enakomerno porazdeli na posamezne zobe. — Kakor hitro pa nastane vrzel, je s tem prerušena harmonija sklenjene zobne vrste, ki je blagodejno kljubovala na njo stavljenim zahtevam. Tedaj mora gotovo število zob prevzeti delo manjkajočih, ki je tem večje čim bolj zija vrzel, nastala radi predčasne izgube zob. Taka preobremenitev ima navadno kvarne posledice. Preobloženi zobje se jamejo majati in predčasno izpadati, sklenjeni vrsti zobovja pa krepko žvekanje nikakor ne škodi, marveč jih samo ščiti pred pomehkuženjem, ki je žalibog nastalo v današnji dobi splošne degeneracije, ko se vedno bolj odvrčamo od zdrave hrane in hlepimo po finem pecivu in takih jedilih, ki bi se naj kar raztopila v ustih, da bi imeli naši zboje čim najmanje dela. Mesto na vitaminih bogatega zmesnega kruha, kakor je še hvala Bogu doma na kmetih (na debelo zmlata moka, v kateri so tudi redilne otrobe), se preplavlja trg z izdelki iz takozvane fine moke, ki je pa v resnici revnejša na hranilnih snoveh. Črni kruh mora postati zopet naša dnevna jed, če nečemo sistematično prispevati še k nadaljnjemu degeneriranju našega zobovja! Navajajmo h krepkemu žvekanju že deco z mlečnim zobovjem, da jim vcepimo že od mladih nog potrebo izdatnega premlevanja zdrave hrane. Proč z raznimi sladkarijami, mesto tega pa masla na zmesen kruh in zavživanje neoplujenega, vendar skrbno umitega sadja! — Potem ne bo treba uvajati raznih žvekalnih aparatov, s katerimi si degenerirano človeštvo pomaga iz zadrege.

Izdatno žvekanje pa lahko opravlja samo sklenjena vrsta zobovja, bodisi mlečnega, bodisi stalnega. Zatorej ne žrtvuimo po nepotrebem niti enega zoba, kar velja seveda tudi za mlečnike! Posledice so večje, kakor jih človek v prvem trenutku lahko pregleda. — V ta namen je treba paziti na vsako najmanjšo luknjico v našem zobovju, kajti z njo se začenja razpad zobovja, ki ga je treba potem na kompliciran in drag način nadomestiti, brez večjih stroškov in bolečin. V Nemčiji je uvedel ta princip male luknjice profesor Kantorowicz za šolsko deco in hoče vzgojiti na ta način srečno generacijo, ki naj bi zobobola sploh ne poznala. Odpadla bi na ta način v poznej-

ših letih tudi vsa zobna nadomestila, ako bi se hoteli ravnati mladi ljudje po teh navodilih tudi v poznejšem življenju, ko zapuste šolske klopi. Priliko za to jim naj nudi socialna medicina s svojimi bolniškimi zavarovanji, ki jim omogočajo poceni zobno nego. Pa se oglasi morda kdo, od česa bodo pa potem živeli zobni zdravniki. Več dela jih bo čakalo kot sedaj: vrhu tega pa ne bodo tako delo le kapljice v morje (ko se mašijo vrzeli posameznikom, dočim večini ljudij razpada zobovje), ampak sistematičen boj proti zobni piškavosti, ki naj s profilaktičnim načinom zatiranja prvih početkov zobnega gnitja že v mlečnem zobovju prepreči razširjanje te tako splošne bolezni. V tem smislu deluje tudi sovjetska Rusija, ki lahko že s statistikami posluži v tem oziru. Istotako seveda tudi Nemčija, ki prevozi provinco z ambulantnimi sanitetnimi avtomobili, opremljenimi z

(Konec sledi.)

H. F R A N K E N

zobni atelje

VODMAT-MOSTE — PRI ŠOLI

Sprejema od 9—12 in od 14—18.

ADOLF KOBLAR

ZOBNI ATELJE

LJUBLJANA, Krakovski nasip št. 26

Sprejema od 8—12 in od 2—6.

Po naročilu tudi izven sprejemnih ur.

Zobni atelje

Š R A M E L M A K S

LJUBLJANA, Aleksandrova c. 5

Sprejema od 8—12 in od 2—7.

LUDVIK BITENC

konc. zobotehnik.

LJUBLJANA, Kongresni trg 8

Sprejema od 8—12 in od 2—5.

ZOBNI ATELJE

L E O P. S M E R K O L J

LJUBLJANA VII, Celovška cesta 32/II

Sprejema od 8—12 in od 14—18.

Telefon 34—48.

MODRA PTICA

IZHAJA MESEČNO • NAROČNIKI NA REDNE PUBLIKACIJE DOBIVAJO LIST
BREZPLACNO • POSAMEZNA ŠTEV. DIN 8.— • UREDNIŠTVO IN [UPRAVA:
GREGORČIČEVA ULICA 23 • TELEFON 2552 • ČEK. RAČUN ŠTEV. 15.369

LETO I

MAI 1930

ŠTEV. 6

JOŽE KRANJC / SREČA V TEMNI ULICI

Oster zimski mraz je vladal v sobi, ko se je Marija zbudila v težki omotici. Odkar je bila razodela svojemu možu, da ni več sama s seboj, še ni imela tako čudnih sanj, kakor to noč, ko je nekaj svinčenosivega leglo vanjo in jo tiščalo do jutra. Glava ji je bilá težka, v očeh jo je žgalo in vsa bleda se je obrnila na sosednjo posteljo in poklicala:

— Jože!

Odeja na moževi postelji se je zganila, šumé je zaškripalo in že je pogledal zaspan obraz izpod rjuhe in za njim roké, ki so se pretegnile, da so se zadele ob stranice. Mož se je zbudil, zazelhal in se zaspano ozrl na ženo, ki se je nagnila k njemu.

— Ne sklanjaj se vendar tako blizu k meni, ... je zagodrnjal.

Vsako jutro v vseh treh zakonskih letih je godrnjal in sam ni vedel, zakaj. Včasih je razmišljal, kako to, in se je čudil; saj vendar ni čutil te sitnobe, če se je popeljal k svojim staršem, kjer je včasih prenočil. Tam se je zbudil zjutraj dobre volje. Žvižgal je, pel celó — tu pa je gomazelo po njegovih mišicah, vse mu je biló narobe in najrajši bi videl, da bi bil popoln mir krog njega — saj ga je še izpregovorjena beseda včasih ujezila. Morda, je včasih trdil samemu sebi, nastane vse to iz privade: prepotrpežljiva žena je, človek kar vzraste samega gospodstva ... in se mu zdi prav, da se pokaže, kako je mogočen. Nikotin, oj, ta ne, tudi črna kava ni vzrok, pil jo je od nekdaj vsak večer, tudi, če je bil pri očetu — — vzrok je globlji, kako bi bil človek živčno bolan pri zdravju dvajsetosmih let! Kaj pa, če je kriva temu jutranja nečilost žene, grenak okus iz ust, mastna koža na licu — — in to posebno zadnje dni, ko so vzrastle na njenem obrazu gubice, krog njih rjave pege, znaki noseče žene ...

Žena se je odmaknila:

— Hudó sem sanjala: Šla sva, ti in jaz, iz Borovnice proti Ljubljani. Jaz sem bilá bosa. Hodila sva počasi; ti naprej jaz za teboj. Ničesar nisva govorila. Nenadoma pa sva bila — saj veš, kako je v sanjah — sredi žgočega kamenja in med njim je gomazelo nešteto rumenih kač. Poganjale so se proti meni in sikale. Od strahu sem onemela. Nisem si upala naprej. — Ti pa si ukazal: Pojdi in obuj se! In si šel sam dalje, jaz pa sem obstala pri kamenju in se nisem mogla geniti.

Možu se je zdelo potrebno, stegnil je roko in prijel ženo, ki je jecala v suhih solzah, za lakt:

— Beži, beži! Sanje!

Žena je pobožala moževo roko in je razodela:

— Bojim se. Vse živo je v meni. Premika se. Zdi se mi, kakor da trka. Njegove roke čutim.

— Tako je, čas prihaja..., je rekel mož in zaprosil: — Prižgi luč pa časopis mi daj!

Žena je umolknila, odgrnila je odejo in vstala. V polmraku je slutil mož njeno telo in je mislil: Ko pride — — pa bo splashnelo, prav tako bo, ko včasih; drobno. Ali ni to čudno? In se je nasmehnil.

Pri vratih je zašumelo; žena je bila potegnila jutranjik iz špranje.

— Zakaj ne prižgeš luči..., je rekel mož..., kar tako stikaš po temi... Pa se je domislil in je dodal: — In bosa hodiš, saj se vendar lahko prehladiš!

Marija je obrnila prižgalo. Zelena luč se je vsula po vlažnih stenah in po nji, ki je razmršena stala ob vratih s časopisom v roki.

— Obuj se! je mežikal mož..., pa prinesi mi vendar!

Počasi je šla Marija proti postelji in njene široke, vdrtne oči so bilé odprte na stežaj. Vstavila se je ob možu in se zagledala vanj, ki je segel po listu — ko da hoče zreti skozi njegove oči globlje, tja v lobanjo, pokrito z gostimi črnimi lasmi, in v srce, je gledala vanj. Nenadoma pa se je vrgla čezenj, stisnilo jo je v grlu, zajokala je in zaklicala:

— Jože, Jože!

Mož je vzel jutranjik in ga razgrnil.

— Potolaži se, saj ni tako hudo, pride in se prestane. In tako si v tem mrazu! Skrbi vsaj zanj, ki je v tebi!

Pobožal jo je po roki:

— In čas ne čaka, še uro imam do službe!

Marija se je počasi dvignila, vzela je obleko, se ogrnila in obula pa se je napotila v sosednji prostor, kuhinjo s steklenimi vrati. Zasvetilo je, polena so padala po tleh, jelo je prasketati in ko je mož čital naj-novejše vesti, je slišal vmes pritrkavanje posode in stekla. —

Da se je Jože, uradnik, oženil s študentko Marijo, je bil slučaj, eden izmed tisočerih, ki se dogajajo dan za dnem. Tako-le je biló: Marija je bila, kljub temu, da je končavala tiste dni srednjo šolo, priprosto kmetško deklé, ki še ni — in bilá je stara dvajset let takrat — ljubila nobenega moškega, pač pa je, kolikor ji je biló mogoče, resnobno razmišljala o življenju, pesnila in pisala povesti. Stanovala je pri svoji sestri, poročeni z nekim državnim uradnikom, ki pa je pri prvi svoji ljubezni postala žena, saj se je govorilo, da se je poročila bolj radi otroka, kakor radi moža. Zavoljo tega je bilá Mariji stroga varuhinja in vodnica. Pazila je na vsak njen korak, čuvala je nad njo in bogobvaruj, da bi šla kdaj kamorkoli brez njenega spremstva. Zgodilo pa se je — in to je tisti zakoniti slučaj — da je bil mož prestavljen v južne kraje. Iti je biló treba in Marija je ostala sama v Ljubljani pri neki oddaljeni sorodnici, kjer je bil Jože na hrani. Tako sta se spoznala. Ker je bil Jože vpisan na vseučilišču in se je bavil tako seveda tudi z literaturo, ni čudno, da sta takoj našla vse polno snovi za razgovore, posebno, ker je bil on — vsaj zatrjeval je — socialist in se je dan za dnem pečal z mislijo, kako bi se napravil nekak pravičen red, kjer bi ne biló razlik. Smatral je kajpada za svojo največjo dolžnost, da dokaže Mariji resnico svojih dokazov, za katere je bila ona silno sprejemljiva, saj do takrat še ni slišala takih besed. Tako

sta tkala podzavestno vez med seboj, prijateljstvo — — in hrepenela sta drug po drugem z vso silo, čeprav si tega nista povedala. Zanimivo je, za primeru, da je nekoč po dopustu Jože spet prišel na Marijino stanovanje. Začudeno je obstal v sobi, kjer je za pečjo slonela Marija, vsa objokana: — Kaj ti je? je vprašal. Pa je odgovorila gospodinja: Ne veste? In res ni Jože vedel takrat, da je to neutešeno hrepenenje pravzaprav ljubezen, ki se je rodila kar tako, brez priključanja ... Tako so tekli dnevi med pogovori o Bogu, o proletarijatu, o bodočnosti in bogve kako bi bilo, če ne bi Marija srečno končala svojega šolanja in ji ne bi njena sestra pisala pisma: Pridi sem, službo imam zate! Marija je pobrala svoje stvari in se popeljala k materi po slovo, Jože pa je ta čas spoznal: molčečo praznoto je čutil v sebi, neutešljivo bolečino hrepenenja — — hodil je s povešeno glavo in za nič ni zgrabil za kako drugo delo kakor za ono, ki mu ga je odkazoval njegov gospodar. Nestrpno je čakal, da se Marija vrne in dostikrat se je kar tako napravil na postajo: — Morda pa le pride s tem vlakom. In takrat, ko se je Marija vrnila, je Jože razklenil roke, krčevito jo je objel, stiskal k sebi in vse mehko mu je bilo v srcu, ko je Marija naslonila glavo na njegova prsa in zajokala. Tedaj se mu je zazdelo, da spoznava, kako silno jo ima rad. — Ne greš tja dol, ne, ne! ji je govoril, tu ostaneš. Skupaj bova, kakor do sedaj, pogovarjala se bova in delala za svoje nazore; nihče nama ne sme biti v napotje. Marija je jokala: — Moram! In tako sta spoznala, da ni druge rešitve, kakor poroka; mlada sta bila, morda neizkušena. Nikogar nista vprašala za svet in sta se res vzela. Brez dote, navezana le na Jožetovo plačo, sta si najela v zakotni ulici borno opremljeno sobo, iz katere so vodila vrata v teman prostor, brez oken in brez zraka. Tja sta postavila na up kupljeno železno ognjišče in zaživela zakonsko življenje. In tako je prišlo presenečenje. Nekega dneva je Jožeta objel strah: — Kje so tisti najini pogovori: nenadoma so minuli. Kje načrti: ni jih. Kje Marijine pesmi: lonci pojo po ognjišču. Mesto tega: Marija v zamazani obleki zmiva tla, čisti kljuke, se vrti krog ognjišča, pomiva — — na vrata trka pismar: opominjalna pisma, potrebe rasto, ljubezen je zakonska, sama ob sebi umevna, ni več strahu, da bi Marijo izgubil, ni več hrepenenja po njej — — saj je vedno doma; vse to se je zgrudilo v Jožetu, ki se je zazrl nazaj v tiste lepe čase, postajal je čemer in jel se je obregati ob ženo, ki ni govorila več kakor včasih, apmak le: Jože, kaj hočeš za kosilo, mesarja bo treba plačati, cedila še nimava. Jože je mislil: Ali je sedaj konec mojega življenja za zmerom? Ali je to vse? Ali se moram z zakonom spremeniti tudi jaz? Stiskal je pesti in klel sam vase, ko je spoznal, da bo tako najbrže do smrti. Pa je nekoč zajokala Marija: — Ne morem. V službo bi rada šla ... in je verjel: če bi res dobila službo, bo prišla iz tega življenja v svoj svet nazaj, spet bi se razgovarjala zvečer, dolgovi bi ne bilo več. In je res jel trkati na vrata. — Poročena? O, to pa ne! so govorili. Saj ima moža. Nekdo pa je še dodal: Otroci! — In tako se je Jože vdal, posebno, ko je prišel dan, da se je Marija vsa zardela vzpela do njegovega obraza in pošepetala: — Nisem več sama ... Očetovstvo! Radovedno jo je ogledoval in se čudil, kako se je spreminjala ne samo telesno. Stregla mu je s silno vdanostjo, pazila je na vsako njegovo željo, iz oči mu je čitala, čeprav

včasih ni biló v njih ničesar — — in tako se je on še bolj prevzel: — Tako pač mora biti, saj to je zakon. Jaz delam v službi, ona doma. Pomislil je nekoč, ko se je spomnil Rodbine Polaneških, kjer je pisano, kako je mož pokleknil pred svojo ženo, ki mu je rodila sina, in ji je poljubljal roke: — Tudi jaz bom tako storil..., ni se mu pa zdelo čudno, da ga je sram iti z ženo po cesti. Mlad je bil, zakaj naj vsakdo ve, da je oče pri taki mladosti. Taki so bili dnevi, ko je v Mariji poganjalo novo življenje. Dan je sledil dnevu, poln skrbi in težav, do danes, ko je Marija imela trde sanje in je Jože mirno čital v postelji. —

Na ulici se je vzbudilo jutro. Mlekarice so pozvanjale s posodami, koraki so tekli po tlaku, kmetski vozovi so škripaje vozili drva. Nekdo je sredi ceste zakričal, glas je udaril ob šipe — in Jože je pogledal na uro.

— Čas je!

Zagnal je časopis na sosednjo posteljo in se je dvignil. Smejé so se rjavi čevlji svetili na preprogi, zvečer jih je bila očistila žena. Jože je natikal nogavice in godrnjal: — Tako grem za kruhom. Do opoldne in spet do zvečer. Hudič! Če bi bil sam, ne bi prenašal starca - šefa. V svet bi jo pobral, kamorkoli, učil bi se, saj še nisem ničesar videl, ničesar doživel. Tako pa je tu konec mojih meja. Sedaj pride še otrok, sin seveda. Oče bom...

Naglo se je spomnil:

— Marija!

Marija je odgrnila zaveso na kuhinjskih vratih in pogledala skozi steklo.

— Pridi sem!

Odprla je vrata na stežaj, toplota je udarila v sobo z naglim sunkom.

— Čuj, ti! Hm. Kam pa bova dala otroka, ko pride. Kje bo spal?

Marija je povесila oči in si brisala roke v raztrgan predpasnik:

— Kupila bova!

Mož si je nataknil čevelj in vstal. Nehote se je ozrl na vrata, ki so vodila v hodnik. Kolikokrat je potrkala trda roka nanje in je pogledal surov obraz v sobo, mesarjev, trgovčev, premogarjev: — Zadnji čas je, gospod, da plačate! Udarilo je vanj, ko se je spomnil tega, in je zakričal:

— S čim, s čim te vprašam! Saj ga kmalu ne bo, ki mu ne bi bila dolžna!

Mariji so omahnile roke. Naglo se je obrnila, nenamazana kuhinjska vrata so zacvilila.

Jože je stopil k oknu in ga je odprl. Hrapava megla mu je lizala obraz, ko si je zavezoval kravato in se medló ogledoval v steklu, v katerem so mrzlo odsevala lica hiš, ki so rastle nasproti.

— Obroki! Prokleti, ki jih ni nikdar konec! Plačaj tu, plačaj tam! Kupuješ in kupuješ, obleka je že zdavnaj strgana, glej, plačane pa je šele polovica. Kravate bo treba, zobje mi razpadajo. V gledališče že nisem šel — — hudič, kako sva se pogovarjala včasih o umetnosti. Ona se trga po kuhinji. Matura! Ha, ha! Seveda, gospod uradnik! Goljufija! Potepuh sem. Prej ali slej pride konec!

V kuhinji je nekaj zažvenketalo. Jože se je zdrznil in prisluhnil. Zaslíšal je Marijino ječanje, svoje ime je začul vmes, iztrgano iz joka.

Planil je in se zadel v stol, ki je ropotaje udaril ob tla. Naglo je odprl kuhinjska vrata:

Marija je z vsem telesom slonela na mizi in sunkoma ihtela. Telo se ji je stresalo, morda je tajila svoj jok.

— Kaj je, Marija?

Z vsem obrazom se je obrnila proti njemu, v očeh vsa polna solz:

— Ura je prišla — in — in — ni denarja!

Jože je prebledel:

— Marija, obleci se, kar hitro se obleci! V bolnico boš šla, tam je zastoj!

V prsih ga je stisnilo, vsa kri je udarila vanje. Pognal se je v sobo, premetaval obleko po omari in se vrnil s polnimi rokami:

— Hiti, Marija!

Trudno si je Marija nadevala oblačila, zapenjala jih in zavezovala in biló ji je, kakor da se vrti vsa borna kuhinja krog nje v divjih, sivih elipsah.

Tudi Jože se je ogrnil:

— Pojdiva! Saj se tudi meni mudi. Ne smem zamuditi službe!

Šla sta. Na ognjišču je kipelo, cvrčalo je, pelo — — težka sopara se je razgrnila po sobi.

Po cesti sta šla drug ob drugem in Jože je gledal v tla. Morda bi rad nekaj povedal, pa ni vedel kaj.

— Daleč je, kajne, Jože? je vzdihovala Marija.

— Na električni voz boš šla! ... jo je potolažil mož.

Vdano je odgovorila:

— Bom! in je stisnila blede ustnice.

Na križišče je zavozil tramvaj. Sveži obrazi in smehljajoče oči so gledale iz njega. Študent je božal roko deklici, ki je rdela, dete ob oknu je udarjalo z ročicami po šipah. Sprevodnik je stopil na cesto in se brezbrizno ozrl v Marijo, ki je stopila v zadnji del voza in se naslonila na ograjo. Jože ji je podal roko in naglo odšel na nasprotno stran ceste. Tam je obstal in gledal za vihrajočim vozom, ki se je pognal po tračnicah, — — nato pa si je privihal ovratnik in odšel med hitečimi ljudmi proti pisarni ...

MIRKO JAVORNIK / O STRUJAH V SODOBNI RUSKI LITERATURI

Razvoj ruske literature po revoluciji je čisto svojski in edinstven. Morda zato ker ni politična in socialna revolucija še nikdar tako vplivala na umetnost, ker niso politične in umetnostne revolucije nikoli tako sovpadale kot leta sedemnajstega v Rusiji.

Razvoj je bil močno kompliciran, v velikem desetletju je prešel pot desetletij; v hudi borbi posamičnih struj je bilo treba reševati silen kompleks idejnih in stilskih problemov, ki so nujno rasli iz novega duhovnega in materijelnega položaja. Borba pa je vedno znak močnega, utripajočega življenja in ruska literatura ima danes med vsemi svetovnimi nedvomno največ absolutno novega.

Prelom ob revoluciji je bil dvojen: prelom med idejami in prelom med osebami.

Za boljše umevanje naj očrtam natesno obraz literarne Rusije pred letom sedemnajstim.

Tik pred revolucijo je bila ruska literatura v popolnem sporu z resničnostjo. Mesto vsebinske globoke resničnosti — formalna izpriženost in mojstrstvo; skrajni individualistični simbolizem se je bohotal v vseh izrastkih od bolne ekstatičnosti Andrejeva do demonizma Sologubovega, okulitzma Zinajde Hippiusove in mistično erotičnega orgiazma Merežkovskega in ne vem česa še. Morda je celo Gorkij nekoliko spadal v to družbo. Realizem je živel le epigonski iz velikih tradicij v Bunjinu, Koroljenku, Kuprinu. Literatura je životarila v eksperimentih.

Obstojala je že tedaj nekaka reakcija na simbolizem v onih, ki so hoteli vsebinske, kompozicijske, izrazne in stilske pridobitve simbolizma spojiti z enakimi pridobitvami realizma v novo sintezo — novi realizem v najrahljših, komaj slutnih obrisih, da je bolj in tem gotoveje zavladal po revoluciji.

Stilno reakcijo so tvorili akmeisti (Gumiljov, Mandelštam, Ana Ahmatova).

Sporedno se je v 14—16ih letih javil futurizem z bučnimi manifesti, a brez ciljev, dasi je skušal imponirati z neobičajnostjo in dinamiko izraza ter s prezirom tradicijskih oblik, slovnice in skladnje.

Revolucija — to je prelom. Uničenje preteklosti. Razvrednotenje starih vrednot. Pogon političnega in trenutnega zastoja umetnostnega življenja. Kadar teče kri, ni treba krvavih pesmi, ne literarnih programov. V hipu se je vglobil silen prepad med včeraj in danes: vsi ideali in bogovi so mrknili v siju revolucije in tako je bila simbolizmu naravna in neizbežna pot propada prikrajšana. Njegovi zastopniki so ali izčrpani in presenečeni umolknili — Brjusov — ali so se osamljeni trdovratno po svoje javljali — Bjelij — ali so odšli v tujino igrati se pregnane duhove — Baljmont, Bunjin, Merežkovskij, Zinaida Hippius i. dr. — ali pa so se skušali prilagoditi — Sologub. Najbolj svoje mesto od njih ima A. Blok, ki tvori edini most iz stare v novo generacijo — čeprav morda nepotreben in le v njegovi razbiti duševnosti nujen —. Važen je pa zato, ker je od vse stare garde edini revolucijo doumel ter z »Dvanajstimi« in »Skiti« dal prva dela porevolucijske književnosti — dela močne dinamike, novega stila ter prepričevalnosti z neusmiljeno realnim opisovanjem vsakdanjih stvarnosti. Njegova struja je simbolizem uničila.

Praznoto leta 1918 so preračunano izrabili futuristi in izjavili: Literatura smo mi! Res, če odračunamo desetorico, ki je v gladu in mrazu in na frontah rdeče armade ustvarjala na tihem bodoče trajnosti ruske književnosti. Futurizem je absolutna, polarna reakcija na simbolizem. Izmed mnogih te barve je pa talentiran le Vl. Majakovskij (150.000.000, Oblak v hlačah, Mysterium Buff, Moje odkritje Amerike). Futurizem se je navzven javljal večinoma s plakatnimi manifestacijami svojih teorij o novi umetnosti, ki so: Vse je materija, duha ni, torej tudi ne duhov, ne genijev, umetnost je mehanična tvorba iz besed ali barv, poljubno kombiniranih po trenutnem razpoloženju tega ali onega, odgovarja naj psihološkim nalogam proletarijata. Boj estetičnosti, liriki, lepoti, klasikom, rimam, rožam. Pesnik naj bo bobnar revolucije (D. Bednij, A. Bezimenskij). Poezija stroja tovarne, pro-

letarijata, mase, revolucije. Pripravna umetnost za komuniste; zato so jo podržavili in izrabljali, dokler se ni izkričala in zvrtoглаvila v lastni nemoči. Posledica teh teorij je bilo nepregledno mnoštvo struj, razbitost — biokozmisti, ničevoki, luministi, formlibristi, -isti, -isti brez konca — vse do tedaj, ko je vlada futurističnim revijam odtegnila denar ter tako sklatila ta meteor. Dve zaslugi pa imajo futuristi kljub vsemu: popularizacijo ne umetnosti¹ pač pa zanimanja zanjo ter — slično kot italijanski futurizem — pogon iz tradicijske zaspianosti in miru v nova iskanja. Ostal je le Majakovskij, ki se je približal »Prolet-kultu«, ki je začel propagirati proletarsko umetnost, da bi dal umetnostnim vrenjem značaj gibanja mas. (»Delavska poezija« A. Gastova 1918). Pravi in skoraj edini predstavnik te grupe je Majakovskij. Išče efektov v izrazu, v udarnosti verza, v polblaznih hiperbolah, v dinamiki sodobnosti, vnaša v pesem politiko, dnevna gesla, revolucijo, razredni boj, kolektivnost in daje poeziji vsakdanje utilitarističen smisel. To so bili tkzv. Kovači. Najbolj nova je njih zahteva po monumentalni proletarski umetnosti.

Po začetku nove ekonomske politike je nastopil »Oktober«. Njih program: olajšati bravcu umetniško pojmovanje nepretrgljive skupnosti med vsakdanjimi stvarmi, najmanjšimi potezami našega bitja in našimi velikimi nalogami. Lirika umolkne, roman se dviga. Hoteli so podajati pravo in resnično vsebino življenja. Zato so se bavili predvsem z razburljivimi slikami iz meščanske vojne in revolucije. Torej so precej bližnji novorealismu, dasi so pisali preveč v romantičnih oblikah.

Nadaljevanje tradicije »kovačev«, dasi krene precej od njih, je »Lef« (Levi front umetnosti.) Poskus združenja umetnikov in presojanja njih del po stopnji revolucionarnosti. Zmešal je pojem umetnosti s pojmom ustvarjanja življenja ter hotel diktirati zakone umetniškega ustvarjanja.

Sporeden tem strujam, oziroma v vzročni zvezi z njimi je imažinizem. Trdi: futuristi so potvorili bistvo umetnosti, ki je in ostane slika, če tudi morda protirazumsko. Pesem je zaporednost slik brez notranje zveze, vsebina je neumnost. Primere so gnali do blaznosti, zlasti Marienhof. Imaginizem bi bil ostal osamljen izrodek, da ni dobil centralne osebnosti v S. Jesenjinu, ki je med imažinistične teorije vnesel tudi potrebo neke celotnosti lirskih čuvstev, kvalitete, izraza človeka, dobe. Jesenjin je eden najčistejših poetov sodobne Rusije, reformiral je poezijo, prinesel vanjo lirsko neposrednost, zblížal narodno pesem s sodobnim izostrenim pesniškim izrazom, združil je mir nezakajenega neba, polj, gozdov s tegobno ljubeznijo, vse brez simbolistične navlake in z izredno iskrenostjo. Osmešil je končno-veljavno stari sentimentalni obrabljeni kup slik in primer in ustvaril skupno s futuristi neoporečno zlasti stilno in jezikovno mnogo novega. Vsebinske njegove poezije: Tragedije slabotnih osebnosti, ki se ne morejo znajti v revoluciji in duhu časa. Zato so ga simbolizma in futurizma utrujeni bralci vzljubili.

¹ Zgodilo se je večkrat tole: Izmučenim vojakom je pred odločilnimi boji z belo armado dal poveljnik recitirati »železne ritme« Bednega ali koga drugega, da jih je navdušil zabo. To je bil rum v literarni obliki!

Drugi vrh imažinizma je B. Pasternak; iz izrazitega ekspresionizma je preko simbolističnega gostorečja vzrasel v svojski lik, ki daje svojim pesmim neko simbolno težo, stopnjevano s silno zgoščenostjo. Nagli skoki iz enega miselnega kompleksa v drugega. Iskanje dinamičnega izraza, spremembe, živosti. Kinematograf, uklenjen v strogo, skoro klasično obliko. Najbolj divje gigantski pojav sodobnosti. Blizu tema dvema sta se dvignila M. Cvetajeva in Tihonova, a v bistvu se je imažinizem z nesrečno smrtjo Jesenjinovo razblinil. Pasternak pa piše novorealistično prozo.

Vsem smerem poezije zadnjih let je skupno: težnja za izrazitostjo, udarostjo, stud do plehkosti in cenenih efektov, čuvstveno pobarvan, a jasen izraz, prehajanje individualnega v kolektivno. Razvoj še ni dovršen, a že v glavnem izgrajen. Takoimenovana proletarska umetnost je plod zunanjih prilik in političnih vzrokov po skrajno enostavni paraleli: proletarski državi odgovarjaj proletarska kultura. Treba jo je bilo ustvariti. Enodnevniki »državni« umetniki so vodili ostro borbo z zmernejšimi, ki niso hoteli takoj zavreči vseh pridobitev stare umetnosti. Borba med desnico in levico, ki je zahtevala, da smejo na vrhunče ruske literature le najizrazitejši komunisti. Kritika je zahtevala za presojanje književnosti marksistične socialne norme in vidike kot za materialno življenje. (Kogan, Vardin). In šele Trockij in Lunačarskij sta končala ogorčene borbe s trditvijo, da ne gre za metati apriorno vseh starejših literarnih najdb in bogastev, marveč jih je treba »kritično prisvajati«.

S tem so smele zaživeti tudi druge struje — Popučiki (Sopotniki), oni, ki iz bogve kakih razlogov niso v fronti proletarskih umetnikov, ki pa so kljub temu morda najvernejši in najvišji odraz in odmev sodobne Rusije. Ti pisatelji so stvaritelji novega realizma.

Da je novi realizem vzrasel, ni čudno. Življenje je kazalo toliko burnosti, barv, skritega herojstva, strasti, otipljive elementarnosti, da ni moglo iti mimo, ne da bi pustilo silnega odziva v čuječih dušah. Novi realizem znači prehod k najširši tematiki, od najbližjih predmetov proletarskega boja do občečloveških tem. Revolucija socialnih odnosov ostaja sredstvo, dočim je namen ustvarjajoči, živi človek oz. njegova psihologija. Zanimanje za navadne vsakdanje ljudi z njih malimi radostmi, strastmi in skrbmi, brez visoke tragike in patosa. Tista neskončna raznolika, z milijoni posejana zemlja — Rusija — ki ji je treba življenje navrniti v nove struge, kmetski človek, pozabljen v »proletarski« literaturi je spet v ospredju. Nekateri (Romanov, Nikitin, Lidija Zejfulina, Vsev. Ivanov, Furmanov, Neverov, Gladkov) pišejo na videz skoro naturalistično, a jih neskončno loči od naturalizma dvoje: prvič ideologija, tendencioznost, ki jemlje morda kakemu delu objektivno vrednost in krvavo življenskost, ki je osnovna zahteva knjižnega naturalizma, drugič nove stilne težnje.

Mnogi ta naturalizem obvladujejo še globlje po svojih odnosih do stvarnosti. (Zoščenko v humorističnih črticah, Vl. Katajev »Razsipniki«). Nekateri — Serapijonci — (Remizov, Zamjatin) slikajo sodobno življenje v fantastičnih oblikah in vizijah ter mešajo stvarno s spesnjenim. Ta prerojeni realizem je čisto novih oblik, spaja realistično gledanje na stvarnost z rahlo romantično osvetljavo; eni na-

gibajo na eno, drugi na drugo stran in tako se nam novi realizem kaže v neštevilnih individualnih odtenkih.

Zdi se mi dobro, da na kratko označim še najvidnejše osebnosti med predstavniki novega realizma.

Leonid Leonov je nesporno osrednji lik sodobne literarne Rusije. (Roman »Jazbeci« in »Tat«.) Leonov ne jemlje svojih postav naravnost iz revolucije, ampak iz skritih ozadij, kjer se tiho in in neslišno ruši stara vsakdanjost, kjer čas v silnem zagonu tare stare šege in staro življenje. Ima nekaj Dostojevskega v sebi, privlačijo ga duševni pretresi, rad blodi po najzavitejših in najskritejših kotih človeške duše. Človeka skuša podajati kolektivistično. »Jazbeci« so roman kolektivistične širine in koncepcije ter psihološka analiza množice. Težišče je v duševnih dramah, prelomih in pretresih. V »Tatu« so te bistvene črte še krepkejše.

Konstantin Fjedjin mu je nekako najsorodnejši. Tudi njegova sila je v odkrivanju skritih zakotij notranjega življenja. »Mesta in leta« so roman svetovne vojske, ujetništva, revolucije, »Bratje« pa psihološki prikaz razvoja in usode rodbine, njegova osebna umetniška tragedija in izpoved. Ima pa vprav čudovito svojsko kompozicijo.

Ilija Erenburg je tretji od največjih in pri nas na zapadu najbolj poznan. Bil je vse in povsod in prestal menda vse dobro in zlo. Včasih je zato kruto skeptičen. Težko ga je označiti. Je kozmopolit, a vendar še bolj pesnik Moskve in Rusije, njenih malih in malenkostnih junakov. Piše živo, plastično, v čudovito bizarnih podbah, a brez patosa in strasti. Če bi ga hotel vsaj malo prikazati, bi bilo treba zanj obsežne študije. Najbolj znana dela: Julio Jurenito, Ljubezen Jeane Ney, zbirka novel »13 pip«, Trust D. E., Dogodivščina Lazika Roitschwana, Mihail Lykov, Ulica ob Moskvi, Zarota enakih, Vizum časa, 10 HP.

Izak Babel je predstavnik onega — netočno povedano — romantizma v novem realizmu. Opisovanje velikih strasti in velikih ljudi, porazna neobičajnost in ostrina, zgoščenost, slikanje duševnih pretresov zgolj z zunanjim črtami. Nagiba se k individualizmu. (Pripovedi iz Odese, Budjonijevi jezdec, Mrak.) Fjodor Gladkov je s »Cementom« dal prvi kolektivistični roman, ki mu ni vsebina politični nego gospodarski boj. Gladkov se zna dramatično osredotočiti na notranje in ne toliko na zunanje boje ter pri vsem tendenčnem videzu ohranja visoko umetnostno noto. Drugi tak roman je »Energija«.

Vsevolod Ivanov slika staro prvotno Rusijo, ne bolno ampak močno, slika Sibirijo, Tajgo, Kirgiške stepe, zdrave, močne, koščene, elementarne ljudi. (Oklopni vlak št. 14-68, Strankarji, Cvetni vetrovi, Modri pesek, drama Blokada.)

In še: Boris Pilnjak (Lačno leto, Mati črna zemlja, Kurjaki). Fadjejev: (Razgrom), Vl. Katajev (Zapravljivec, Kvadratura kroga), M. Šolchov (Tihi Don), Vl. Lidin (Odpadnik), Al. Tolstoj (Allita, Skrivnost infrardečih žarkov), M. Taginjan (Orientalia, Mess Mend), Lidija Zefulina (Ubežnik, Virinea) i. dr.

Morda se ruska književnost še ne more v polni meri razviti, morda ji škodi in jo ovira pritisk in tendencioznost in bogzna kaj še. Težko je ta tuji in divji svet meriti z našimi merili in grezili. Eno je res: da tu poganja nova močna rast, ki si v zmedu časa išče izraza.

ANTON OCVIRK / PESMI

MOTIV.

Na strmi poti
drevo,
v solnčni toploti
samó.

Šuma ptic med gorami
nikjer.
Globok nad vodami
mir.

Od jezera dih tih,
neznan.
V vejah vzdih vetra
teman.

Siv v ozadju grad
razdejan.
Pod njim črn prepad
razklan.

V jezeru veslo čoln
namaka.
Ali kdo tišine poln
name čaka?

SAMOTNE URE.

Kdor sedaj misli name nevede,
sam ni zapuščen,
ve, kako rož pomladnih bolé
vonjave.

Poslušá večerno zvonenje
iz daljave
in vanj lije prikrito ihtenje
nevidnih duš.

Kdor sedaj žalostno poje
zase nevede,
ne čuti bolečine svoje,
čuti svoj mrzli glas.

Kako so prazni dnevi,
kadar vse molči.
Kakor otožni koralni spevi
so takrat pesmi vetrov.

Kako je bolest v vsaki tišini,
polni pričakovanja.
In ni utehe moji bolečini
v nočeh brez spanja.

LEONID LEONOV / TEMNA VODA

PREVEDEL MIRKO JAVORNIK

Od otroških let sem so imele sanje moč nad Mavro. Kot mlada deklica je nekoč sanjala: Trop ubogih ljudi se je peljal prav blizu mimo nje; in ko je stala in jih radovedno gledala, je nekdo od njih iztegnil roko in jo sunil v lice.

Od tedaj se je na Mavrinem licu delal tvor. Tvor je rasel, se ognojil in je h koncu vse lice spoševal in strašno spačil. Njen ženin — ki je bil pozneje v vsem okrožju na glasu kot najbolj nosljajoči cerkvenec — jo je zapustil; drug bedak se ni našel, ki bi bil imel veselje, da bi popeljal to žensko strašilo v hišo svojih očetov. Mavra je ostala stara devica in ko je starost s suhim prstom potrkala na njena samotna vrata, jo je spustila noter in ni dolgo mrmrala; živela je v bedni kočici in mirno čakala na uro, ko ji bo stara, trhla streha padla na teme. Samo kmetje znajo svojo usodo tako mirno nositi.

Na smrtne dni njenih starišev so ji ljudje dajali miloščine. Poleti se je vdinjala pri bogatih kmetih v dnino in je pomagala žeti in mlatiti. Da bi varovala otroke, je ni hotel nihče vzeti: vsi otroci so se bali njenega gnusno spačenega obraza in če so jo srečale nosne ženske, so se ji ognile v velikem loku. Ker so se je tako izogibali in jo zame-tavali, je Mavra postala zagrenjena in zlobna. In kadar je pokvečena šla skozi vas, jo je obšla kljubovalnost, da bi se s svojim neobliko-vano mesnatim telesom bahala pred vsemi ljudmi. Sicer pa je pojmila večno pravico mladosti, da zaničuje starost, in se je tudi s tem pola-goma sprijaznila. In bilo skoraj kot simbol, da se je na razpadajoči strehi njene kočice ukoreninila vitka brezova šiba — seme je bil pri-pihal veter — rasla, se krepila in se kmalu stezala v nebo. In to se je zgodilo vprav tisto pomlad, ko so vode prodrle zemljo in privedle s seboj temno usodo, ki je pokopala Mavro v svojem vrtincu.

Nič ni zapazila, kako je prišlo. Njene črne, bodeče oči so bile nena-vadno ostre. Vsa vas je živela v nepretrganem strahu pred njenim hudim pogledom. A nekega dne — po žlebovih je še ležal sneg — jo je pograbil nenadoma mraz. Gnalo jo je, da bi vzela gorko ruto. Našla jo je na klopi; ko je roko iztegnila, da bi jo vzela, jo je nenadoma prestrašena odmaknila: ruta se je namreč pihaje upirala in po prstu jo je prasnil oster, potuhnjen krempelj. Le s težavo je Mavra spoznala jeznega sosedovega mačka in ga s krepelcem nagnala; srce ji je tolklo silno in težko in se ni več hotelo pomiriti: v ostrino njenih zenic je kalno siknila temna voda. Zamolkel strah jo je mučil, da je ležala vso noč v znoju kot žival. Zjutraj je oblekla najboljše krilo, ga visoko izpodrecala, da ga ne bi pri teku umazala in se je utripajočega srca, kot da bi bilo treba na božjo pot — napotila v šest kilometrov oddaljeno bolnico. Dolga pot v spomladanskem vremenu!

Mečava je delala poti brezdanje; čez polja je vel leden veter. Mavra se za to ni brigala in je potrpežljivo sedela dve uri v čakalnici. Bila je pretkana stara ženska. Norci od zdravnikov, je menila, ji bodo namesto obrabljenih oči dali nove, iskreče se, kakor jih je imela kot deklice. Pretirano je zakašljala, ko je stopila v govorilnico, se vsedla ter prekrizala roke na kolenih.

Zdravniška pomočnica je bila preprosta žena v beli obleki. Imela je žalostne oči. Bila je nadušljiva, lasje so ji počasi izpadali. Toda ni več upala, kot Mavra, da bi ji vrnilo zdravniki in čas dekliške kite. Skozi malo luknjo v zrcalu si je dolgo ogledovala oko, ki ga je Mavra na široko odprla. Nato je sedla kot Mavra in prav tako sklenila roke na kolenih.

»Mi boš dala kapljic, kaj? Ali morda majhen prašek? Jaz rečem k vsemu „da“ in „amen“. Neznansko spoštovanje imam do kapljic.«
Mavra je vrgla žalosten pogled postrani na svoje docela premehčane čevlje.

»Lahko mi daš pa tudi lep prašek. Sem že čisto opotekava in kriva in — niti kopejke ne morem zaslužiti. Še kamezja mi ne puste nositi. In če mi vtaknejo volovske oči, porečem k vsemu „da“ in „amen“.«
»Babica, pelji se takoj v mesto in vprašaj doktorja Gvozdjeva. Morda ti bodo morali oči izrezati.«

Pomočnica je vstala in hotela poklicati v sobo mršavega kmeta, ki je nosil zdrobljeno roko, da bi ga obvezala.

»Pojdi no — izrezati!« je zaklicala Mavra v strahu. Da ni dobila kapljic, jo je zelo razočaralo. A vedela je, da nadaljnje prošnje ne bi nič pomagale.

Voz v mesto bi stal najmanj sedem rubljev. Da bi pa kar lepo naravnost po blatu in pomladanskem barju pešačila teh petnajst kilometrov, za to bi se Mavra ne bila odločila niti v mladih letih. Obraz ji je bil naguban in siv, ko je zapuščala bolnico.

Solnce je prodiralo skozi kosmičaste oblake. Pogled na mlado ozimino, katere mlade klice so šele včeraj prodrle trdo grudo, je gnal male, svetle vrtnice veselja v lenem toku zaznav. V poljih so hrumeli vetrovi.

Mavra je tudi zdaj mislila, da je svet prezvičajila: videla je blaženo drhtenje setev, blesteči nemir v lužah in mlakah. Ni umela, da je bilo to občutje le omotica duše, ker se je svet spet porajal. Skoraj tipaje, kakor da je že slepa, se je pomikala naprej. Vodila jo je skušnija šestih desetletij, zato ni zašla s poti.

Proti poldnevu se je nebo prevleklo z oblaki. Begotni pomladni lesk je zvenel. Leden veter je planil in prinašal iz dvorov in vaških cest tegobo sem čez.

Da bi podkurila peč? Čemu? Mavra je žvečila kosec kruha in zraven pila malo vode. Sedela je sama tesno pri mizi in z nohtom rezljala v les. Male iveri so padale na tla. Mučna podoba je ni izpustila: majhen jarek in na dnu sika kalno temna voda.

Veter je z bučanjem trkal na okna in polkna: pomlad si je lomila vhod v hišo. Praznoverno je Mavra menjala prostor. A srce ji je tolklo glasno in ni moglo najti olajšanja.

Cerkvenec, nekdanji njen ženin, je prišel v neki cerkveni zadevi. Sedel je na klop, si s koncem srajce otrl naočnike in iztresel svojo malho z novicami iz vasi. — Mavra je stala s hrbtom proti njemu, brskala počasi po robcu in iskala petico, ki jo je bila obljubila cerkvi; našla jo je, sedla njemu nasproti in nov val strahu je nalahko zdrknil čez trepetajoče srce: videla je vse okrog gosta, a namesto cerkvenca

je sedela na klopi mrtva pega. S drhtečimi prsti si je podrgnila oči: višnjevi ognji so preletavali pego.

»O jej, ti si se pa postaral, Serjoga,« je segla Mavra brez zveze v pogovor in vrtila oči sem in tja, da bi gosta dobila v zorišče.

»Morda se ti nisi, babica,« jo je cerkvenec razdražen zavrnil. »Tudi tebe zdaj najbrž ne bo nihče vzela.«

Tedaj je dejala starka hrapavo in težko:

»Serjoga! Tema se plazi k meni. Stara pesem pravi: Temu eno srečo, drugemu dve in tretjemu — nobene ... Prav ima! — — — Zdravnica mi je rekla, da mi morajo izrezati oči.«

»Ne pusti tega!« je dejal cerkvenec hitro. »Naj ti dajo naočnike. Steklo v njih vleče luč nase, razumeš? Kadar imam naočnike na očeh — vidiš — vidim od daleč najmanjšo bolho. — — Nataknj si jih malo!«

»Eh, pojdi! Ti mi nikdar in nikoli ne pristoje. Tvoje oči so sive kot pepel — in moje kot dva žareča oglja.« A kljub temu je cerkvenčeve naočnike boječe potisnila na nos. In čeprav se ji je svet v hipu še bolj labirintsko zapletel, jo je vendar globoko in silno ganilo.

»Ah, kakšno steklo — —« je šepetala. »Vidim čisto razločno in — tudi tvojo srajco!« A da bi imenovala barvo srajce, ni imela poguma.

Da je bilo možno, da se reši s takimi naočniki — to je spravilo Mavro v najživahnejšo voljo. Ni več vzdržala na svojem mestu; in ko je cerkvenec zapustil sobo, je naglo tekla na dvorišče, da bi vzela petelina z droga.

Petelin je glasno zavpil in bil s krili. A Mavra ga je zavila v staro, raztrgano ruto, in ptič je ležal brez glasu potrpežljivo v svoji platneni ječi.

Vode, ki jih je natalila pomlad, so se razlile čez poti. Z neba so padali ledeni vetrovi in trgali noč s seboj. Mavra je korakala s petelinom pod pazduho na temno cesto. Srce ji je postajalo vse drznejše. Polja so ležala v medli luči skromnega somraka. Veter je divje trgal sapo v cunje. Blato se je trdno lepilo na podplate.

Mavra je šla skoraj pol pota, ne da bi se bila le enkrat oddahnila. Želja, da bi ozdravela, ji je postajala neznočno mučna. Nato je sedla na letvo, ki je bila odpadla z nekega opaža in je sovražno gledala stvari, ki so se godile krog nje.

In to, kar se je godilo, je bila pomlad.

Vse nebo je zamolklo drhtelo in željna zemlja je vzdihovala: pomladni sokovi so jo razganjali. Kot da bi čutil stokajočo zemljo, se je zganil petelin pod ruto. A starka ga je stisnila za vrat in potrpežljiva žival je ostala tiho.

Mavra je grebla v marčno voljni zemlji, ne da bi se tega zavedla. Njeno naročje je bilo prav tako voljno, da se odpre semenom, ki jih bo vrgel kmet, kakor grobarjevi lopati. Ni več vzgibala Mavre tako kot prej. Mavra je to čutila. Stokrat jo je usoda ukrotila, zato je otrdela kot kamen. In tako je coklala naprej v stvarjajočo pomladno noč.

Dvoje polj, vas, nato spet dvoje polj. Potem je stala pred hišo zdravnice, šla po malih stopnicah navzgor in potrkala. Nihče ji ni odgovoril. Odrinila je nezaprta vrata, vstopila in krepko stisnila za vrat petelina, ki je pod ruto drgetal in bil. V hiši je zaudarjalo po zdravilih. Mavra je potegnila vonj v nos — dal ji je zaupanja in novih nad — in se zraven pobito smejala.

V sobi sta se igrala deček in deklica, otroka pomočnice. Iz črepinj in brezovih vejic sta sestavljala mal vrt.

»Le igrajte se, otročička! Imata še mnogo časa! — — Vajin grob je še daleč — —« je dejala starka namesto pozdrava in pogledala s svojimi, skoraj slepimi očmi igrajoča se otroka. Ta dva sta se ustrašila njenega obraza in v tesnobi molčala. In ko je Mavra jemala ruto z glave sta bila že zbežala iz sobe.

Vrgla je petelina na prag, sedla k mizi in čakala.

Njena nesreča se ji je zdela edina stvar v vsem zapravljenem življenju, ki je bila pomembna. Enačila jo je z vsemi ljudmi — postalo ji je sladko. In sedeti tu ji je bila nepopisljiva naslada. V sobni temi je jasno udarila ura. Tihota je postala živahna in praznična. Na mizi je pod pisanim senčnikom gorela luč. Mavra jo je previdao prijel; bila je nova, stenj docela v redu. Iz nekega nerazložljivega vzroka jo je luč končenojavno razveselila.

»Lep kos! Sami lepi kosi!« je mrmrala in prijemala brez smotra posamezne stvari na mizi.

»Škatlje!!«

Popadlo jo je dolgočasje čakanja. Odprla je malo skrinjico in pogledala radovedno vanjo. Notri je ležal denar — mesečni prejemki pomočnice. Vzela je nekaj bankovcev iz skrinjice. Ne da bi vedela, zakaj je tako nenadoma postala tatica, je mirno vtaknila bankovce v široki žep v krilu. Nato je sedela kot poprej, nekajkrat zazehala, se prekrizala in njeno staro obličje je bilo brezkrvno togo in trdo kot kamen. In njeno lačno srce se je nasitilo. Zdelo se ji je, da se je zdaj za vse na svetu maščevala; za vsako sramoto in za vsak rop. Da bi z ukradenim denarjem lahko najela voz v mesto, tako daleč zdaj še ni mislila.

Zdravnica je stopila v sobo. Obraz ji je bil oškropljen z blatom, prav tako skromni plašč. Prišla je iz oddaljene občine od kmeta, ki bi ga bilo pri podiranju drevo skoraj ubilo.

»Živiš pri nezaprtyh vratih, te pač ni strah pred hudobnimi ljudmi?« je dejala Mavra z očitajočim glasom, čeprav je vedela, da imajo pomočnico v vsem okrožju radi in jo cenijo. Pa ni dejala nič, slekla plašč, trudno sedla k mizi in položila obraz v roke. Mavro je njen molk težil. Znova je začela govoriti.

»Spet in spet se mi je sanjalo, da se igram s kodrastim fantom — morda je bil tudi mlad koštrun —, in nenadoma me je dregnil v sredo očesa. Jaz iz postelje in — nikjer ničesar. Tresla sem se, ti pravim, prižgala žveplenko in pomisli, nisem videla ognja. In zdaj sem prišla sem, da bi te poprosila za naočnike. In petelina sem s seboj prinesla. Skuhaj ga otrokom. Otroci potrebujejo kaj takega.«

Zdravnica je dvignila obraz in starko značilno pogledala. Leva trepalnica ji je burno utripala kot obstreljena živalca.

»Rekla sem ti že, da se pelji v mesto. Vsaka ura je dragocena. To je atrofija vidnega živca.« Planila je pokoncu in begala bleda in nervozna po sobi; ni mogla več vzdržati zasmeha v temnih Mavrinih očeh.

»Vidiš?! Kakšna usoda je to!« je dejala Mavra z brezsrčno hladnostjo in občudovala nenavadno besedo, za katero se je skrivala njena slepota. »Je to kaj dobrega ali kaj slabega?«

Zdravnica ji ni odgovorila. Glava ji je bila zatekla in težka. Oči so se ji svinčeno težko zaprle. Omotičnost je rasla. Moči ji niso več zadoščale, da bi bila še dalje pokoncu.

Dase brani dati ji naočnike, to je vzela Mavra spet za razžaljenje in sramoto. Pri odhodu je petelina spet vzela s seboj. In ko je s trdimi, odločnimi koraki šla nazaj, ga je razdraženo stisnila za goltanec, da je bil tiho kot miš. Njegova trdovratna živost jo je žalila; drezala je v smrtno rano v njenem srcu.

Vsa toga je korakala domov. Voda iz mlak je plesketaje udarjala v stran. Nosila je svojo grenko temo, kot nosi kdo drugi ponosno zastavo. Borila se je zoper zasmeh sveta. Iz divje zagrenjenosti so v spačenemu telesu vzrasle nove, silne moči.

Doma je petelina razvila in ga spet posadila na drog. Žival je obseдела, ne da bi se zganila in se je mirno pripravljala, da zaspi.

Nato je prižgala svetiljko in vzela bankovce iz žepa.

»En moder« je štela naglo in željno; z zadnjim ostankom vida je le mukoma razločevala barvo denarja. »En moder, en rdeč — skupaj trinajst rubljev. — — No, vidiš, kako je to usojeno? Torej, mi ne daš naočnikov? In tudi praška ne? — — Aha, še en moder!«

Ko je preštela ves denar, ga je zavozljala v robec, vtaknila robec v čevelj in tega je zvito skrila med navlakom v shrambi.

Naslednji trije dnevi so pretekli v neprestani skrbi za ta zaklad. Skoraj vsako uro je tekla k njemu, položila lakomne prste na slabo ceno svoje slepote. Njeno docela brezbrizno življenje je končno imelo neki življenjski smoter. Čakala je na zdravnico, da bi prišla po denar in ta ura bi bila zadoščenje, zasmeh, triumf.

A dnevi so prihajali in odhajali, brez luči, zamolklo. Pomlad si je podjarmila zemljo, breza na strehi je pošumevala z redkim listjem, kadar jo je bičal in udarjal veter. Zdravnica je prišla, a ni prišla, da bi jo zadel Mavrin zasmeh in triumf.

Zdaj je legla nova misel na Mavrino srce in ga zatemnila: hotela je imeti tudi ostali denar, ki je ležal še v skrinjici. Ni je gnala lakomnost; zdelo se ji je, da bi njena usoda imela vrzeli, če bi se to ne zgodilo.

V soboto zvečer je spet vzela petelina z droga in romala dolgo pot do hiše, kamor jo je gnal temni klic. Petelin je spet otepal in spet ga je Mavra stiskala za vrat, da bi ga utešila.

Besen veter je planil v Mavro, jo davil in skoraj zadušil. V mračni ravnodušnosti se ni brigala zanj in šla svojo pot.

Hišna vrata spet niso bila zaprta, in ko je vstopila je nihče ni ustavil. Šla je v sobo zdravnice, se ozrla okrog, prisluskovala na vse strani. V sobi je bilo docela temno. Na pogled ni bilo nikogar doma. Za

vsak slučaj je Mavra zvito počakala še minuto, nato se je naglo splazila v kot, kjer je — kot se je spominjala, stala miza s skrinjico. S komolcem je krepko stisnila petelina, tipala v trdi temi za skrinjico, jo odprla in s prsti, ki so bili nenadno mladi in gibki, grebla po njej. »Zakaj jemlješ tuje imetje?« je v hipu vprašal iz teme drhteči glas zdravnice. In zdaj je Mavra tudi začula, kako je po vseh kotih oživel, se gibal in vpilo.

Trepetala je in še trdneje stisnila grlo petelinu, ki se je vznemiril. Grozotna slutnja ji je gnala mrzel pot na kožo: vsa soba je bila bleščeče razsvetljena in mnogo ljudi, ves svet, je sedelo s pridrževanim dihom in gledalo, kako neumno in usmiljenja vredno je kradla. In to, kar je Mavra imela za temo, je bila le noč njene popolne slepote. Tudi zdaj ni izgubila oblasti nad samo seboj. Niti za korak se ni umaknila. V obrazu se ji ni nič ganilo.

»Pozabila sem ime tistega, ki bi mi imel izrezati oči,« je jecljala s suhim grlom in iztezala glavo v smeri, ki ji jo je kazalo zamolklo čuvstvo.

Eden ali dva od gostov sta prijela Mavro pod pazduho in jo molče peljala ven. Ni se prav nič upirala. Za vedno je odhajala iz sveta, glavo je držala togo pokoncu — strašen pogled. Na stopnicah so jo popustili. Vrata so se z zamoklim žvenketom zaprla za njo.

Ravnodušno je šla po stopnicah navzdol v dvojno noč. Čisto slepa je tekla čez speča polja, noge so se ji trudno vlekile in le s podplati je otipavala pot.

Ozimine so se medlo svetile. Mesec je trgal lahne oblake na nebu, ki ji je teklo nad glavo, kot globok, deroč veletok. Mavra ni videla več ne neba ne zemlje. Blagosavljala je noč, ki jo je ovijala. Ni hotela več, da bi sijalo solnce.

Podplatov se je držala črna, težka zemlja. Nenadoma je začutila, da je izgubila pot in da gre po goli zemlji. Z desnico je grabila v zraku, levica je ležala na petelinovem vratu in tako je tipaje iskala poti. Toda kamor je stopila, je bila noč, enolična, nema, masivna noč.

Do jutra je blodila okrog in se potrpežljivo učila svoje težke slepote. Zgodaj zjutraj je prišel mimo kmet in jo odpeljal domov.

Spotaknila se je na nizkem pragu in se udarjala na robovih in podbojih, ko je stopila v mrzlo koč. S slepimi očmi se je ozrla, se opotekla in se komaj obdržala na nogah. Iskala je ogal klopi, ga slednjič s sledečimi rokami našla in nenadoma ji je bilo preprosto in lahko spomniti se, kako so razdeljene posamezne stvari v prostoru in kje je njeno mesto med njimi.

Vzela je petelina iz robca. Ležal je na tleh in se ni ganil. Njegov vrat je ležal vitko in ponižno pred njo. In čeprav ni ničesar videla, je vedela, da je petelin mrtev.

Vsedla se je in natiho jokala — drgetajoč jok brez solza. Ali je bil petelin, čigar smrt jo je tako bolela, ali sta bili luči njenih v temi pokopanih oči? Ni bilo mogoče določno reči.

Nato si je ozke ustnice obrisala s koncem naglavne rute, se pritipala do peči, se sklonila in jo pričela kuriti.

Ivana Kobilca / Avtoportret

(Klše last Narodne galerije. Foto ZUZ.)

H. Ch. ANDERSEN / SRBSKE DRYADE

PREVEDEL JANEZ ŽAGAR

S tem potopisnim odlomkom se spominjamo 125 letnice enega največjih svetovnih pisateljev — Hansa Christiana Andersena. Njegova dela so prevedena v vse kulturne jezike in po pravici ga svet priznava za kralja pravljic. Rodil se je 2. aprila 1805 l. v Odenseu na Danskem. — L. 1840 se je odpravil na potovanje skozi Evropo in del zapadne Azije; tedaj je napisal svoje popotne vtise. Srbija mu je bila posebno pri srcu; gotovo jo je že preje poznal po znamenitih narodnih pesmih, ki jih je takrat občudoval ves kulturni svet.

Majhna reka, ki se izliva v Donavo, loči Bolgarijo od Srbije; vsa ta dežela je podobna velikanskemu hrastovemu gozdu! Zares, tu je veliki forum dryad z mogočnimi spomini in narodnimi spevi, ki jih človek ne pozabi. Zeleno drevo je ljudstvu sveto; kdor podere drevo, uniči eno življenje. Zeleno drevo je možu vse bolj pomembno, kakor žena; ta biva skromna in uslužna v svojem lastnem domu, čaka na moža in goste, stoji s prekrižanimi rokami na spodnjem koncu mize pripravljena, da jim izpolnjuje želje. Taka je v kmetski koči, taka je v knežjem dvorcu.

Kot karakterističen znak za ljudstvo in njegovo kulturo so različne stražarske kočice, ki jih zagledaš takoj na meji, te so si tako-bližu, da se vojščaki lahko priključijo.

Na travnati ravnini Valahije, ki moli s svojim ilovnatim obronkom proti Donavi, stoji revna koča iz ilovice in brez oken; njena streha in dimnik sta iz trstja; ta je visok in prostoren, kakor kak stolp na strehi; možje v dolgih usnjenih jankah so koči v okrasje. Na bolgarski strani pa, kjer je narava prav taka kakor v Valahiji, smo videli hišo iz kamenja, črno in podobno našim kletem za krompir; debelušen Turek v širokih hlačah, držeč se kakor kak mops, ki mora stati na zadnjih nogah, je bil za vojaka na meji.

»Zbogom Bolgarija!« smo vzkliknili in smo jadrali dalje med srbske gozdove.

Že prvo mesto tu, čeprav je majhno, nas je očaralo s svojimi rdečimi strehami, njegova snažna zunanost nas je spomnila na Nemčijo. Devet štorkelej se je izprehajalo po zelenju; najbrže so jim afriški duhovi solnea pred kratkim pripravili poletje v tem mestu; bilo je 30 stopinj vročine.

Kolikor je listja v teh gozdovih, toliko je pesmi v ustih tega ljudstva in kakor spominjajo Danca bohotne, zelene veje na njegove zelene otoke, tako ga spominjajo te pesmi na njegove narodne popevke. Če poje Srb o Stojanu, ki ne more dobiti prevzetne Ivanove sestre, se nam zdi, da čujemo eno naših junaških pesmi, spomnimo se na gospoda Pedra, ki meče rune; — srbski Stojan je napisal štiri pisma; prvega je vrgel v ogenj in je rekel: »Ne zgori ti, ampak pamet Ivanove sestre naj zgori!« Drugega je vrgel v vodo: »Ne odnesi tega pisma, ampak njeno pamet!« Tretjega je spustil v veter: »Ne odnesi ga na svojih krilih, ampak pojdi z njeno pametjo odtod!« Četrtega je

dejal zvečer pod svojo glavo in dejal: »Ti ne boš počival tukaj, ampak Ivanova sestra!« In ko je bila noč, je potrkal na vrata, in zunaj je stala ona in vzklíknila: »Odpri, odpri, zaboga! Usmili se, odpri! Odnáša me vihar!« In Stojan je prevzetni Ivanovi hčeri odprl vrata. Srb ljubi svoja drevesa, kakor Švicar gore, kakor Danec morje. Pod kronami dreves se s knezom Milošem shajajo vsako leto poslanci mest; drevesa se razbočijo v sodno dvorano! Pod drevesom plešeta ženin in nevesta. Drevo samo stoji v boju kakor borec in se bije zoper sovražnike Srbije; dehteče, zeleno drevje se boči nad otroci, ko se igrajo, dehteče zeleno drevo je nagrobnik dedov. Ta deželna gozda je živa, zelena veja na drevesu Otomanije; ali to vejo veže le še tanko vlakno s skoro preperelim drevesom; veja je pognala svoje korenine in bo bohotno rasla, če ji bodo le pustili. — Tako so pele srbske dryade, ko smo hiteli mimo in ko smo počivali na ruši v senci njihovih, dehtečih, vihrajočih las.

Tam, kjer nas je zapustil Tatar H a s a n, se s krasnim gozdom začinja otok O s t r a v a, ki je dolg dvanajst laških milj. Tu smo zagledali prve velike drevesne skupine. Približali smo se obali. Ob veletoku je stala v pisanem oblačilu in z vrčem v roki mlada srbska deklica; bila je živa vinjeta k srbski pesmi:

»Mlada deklica gre po vodo; skloni se nad vodo in tiho zase govori: Ubogo dete! Kako si brhka! Toda z vencem bi bila še lepša; smela bi ljubiti mladega pastirja, ki bi hodil pred čredo, kakor mesec pred trumo zvezd!«

Pri bojevitim narodu, kjer ženska ni Amaconka, ampak zgolj žena, mora molčati in biti skromna. Podrejeno mesto ji ne dovoljuje, da bi izpovedala svoja najgloblja čuvstva; to se značilno razodeva v vseh srbskih ljubavnih pesmih.

»Tam, kjer smo včeraj prenočevali, smo lepo večerjali, in smo videli deklico lepo in mlado; v laseh je imela bisere. Dal sem ji svojega iskrega konja in ona mu je govorila: Povej mi vranec, ali je tvoj gospodar poročen? In konj ji je zarezgetal v odgovor: Ne, lepa deklica, ni poročen! Toda jeseni misli popeljati tebe v svoj dom! In ona je vesela rekla vrancu: Ko bi vedela, da je to resnica, bi svojo ovratnico stopila in tvoje čisto srebro z njo pozlatila!«

Knez Miloš je v zadnjih letih ukazal zbrati bogat zaklad teh narodnih pesmi, ki pojejo o življenju posameznikov in o junaških delih vsega naroda. V srbski hiši, kjer živi pogosto več družin, toda pod enim izvoljenim poglavarjem, ki skrbi za premoženje in dobro hiše, zazveni zvečer prijetna godba gosli in dude. V vsaki hiši je kdo, ki zna igrati in spremljati na svojem instrumentu junaške pesmi; tako se uče otroci zgodovine, tako si utrjujejo starejši ljubezen do svoje zemlje.

Večer, ki je legal na zemljo, je bil miren in noč tako jasna, da smo lahko brez prestanka jadrali dalje. Ob osmih zjutraj smo bili pri Gladovi. Popotnike in blago so izložili v velik, lepo poslikan čoln, ki je imel leseno streho. Tu se pričenjajo takoimenovana Železna vrata, ki se imenujejo v mnogih potopisih kot del proge na Donavi, ki ga je skoro nemogoče prevoziti; tu so močni tokovi, divji vrtinci, ki so požirali čolne in razbijali ladje; okoli in okoli pa mole iz razpenjenega veletoka črne čeri svoje raztrgane prste v zrak.

Naš umni kapitan je stopil v ospredje čolna, ki ga je moralo petdeset na obali stoječih Srbov vleči z vrvmi proti veletoku. Pod obrežjem je bila množica ladij; Srbi, ki so začeli vleči, so morali kakor gamsi skakati od ladje do ladje, vleči in vleči, poskakati nato v svoje lahke čolne in nas z vrvo okrog pasa vleči dalje.

Peljali smo se tesno ob srbski obali; sredi veletoka je bilo nekaj strmcev, voda je pljuskala proti prednjemu koncu čolna. Na nekaterih krajih se je dvigalo obrežje k nizkim, toda poševnim skalam; na nje so bile, kot nekaki držaji, pritrjene vrvi, za katere so se oprijemali naši Srbi v čolnih in delali tako proti veletoku; nato so poskakali spet na obrežje in naš mali čoln je plul kakor majhna ladja proti deroči reki. Nevarno ni bilo, ampak zanimivo. Stara drevesa so se nagibala čez skale, slavci so peli in naša velika zastava z dvojnimi orlom je vihrala v vetru. Prav gori pred mestom se prične najnevarnejši del plovbe v Železnih vratih. Potniki smo stopili na breg, le dva mornarja in kapitan so še ostali v čolnu. Ni nas pregnala nevarnost, ampak zeleni gozd nas je privabil. Srbski obmejni vojaki, ki so šli z nami od Gladove, so pazili, da nismo prišli v kak spor s prebivalci.

Že to, da stopiš po večdnevni vožnji spet na suho, ti nudi osvežitev in tukaj dvojno: sredi dehtečega gozda, na trati, ki mrgoli od cvetk! Vsak si jih je natrgal svoj šopek. Zadaž za drevjem se dvigajo visoke skale, poraščene z grmičjem; rumeni cvetovi se svetijo v zelenju. Prišli smo pod veliko drevo in povedali so nam, da je pod njim vsak dan zajtrkoval prejšnji orsovski paša in dal ne redkokdaj potem prav na te veje obesiti kakega kristjana. Ne daleč stran odtod stoji križ; to je bil prvi križ na odprtem polju, ki sem ga videl, odkar sem zapustil Italijo. Pozdravil me je kot drago, sveto znamenje, da smo izven mej polumeseca. To zelenje, to cvetje in ti ptičji spevi, o, vse to je bil praznik v naravi; sprehajali smo se med dryadami Srbije.

Šli smo mimo žveplenega vrelca; dehteča steza nas je vodila do njega. Še nekaj let in tu bo krasno kopališče, gostje se bodo sprehajali v sencah tega drevja. Naš urni mornar je sedel na krmilu; čoln se je zibal kakor lupina na valovih in vrtincih in stari nam je pokimal, če je pljusnila voda proti njemu. Veter je šepetal v drevesih in dryade so pele o nekem prav tako pogumnem mornarju na še nevarnejšem veletoku: politiki; dryade so pele o deželnem knezu Milošu, pristnem Srbu. Drevo stoji pri drevesu v tej deželi, kakor v ameriških gozdovih. Dryada pripoveduje dryadi, kaj se godi v teh zaprtih dolinah in temnih goščavah. Kakor pravljica se zdi v današnjih časih, da živi na ogrskih ravninah, tesno ob mogočni Donavi, bojevito in vendar patriarhalno ljudstvo, čigar knez je kot deček pasel čredo svojega očeta. Ko je Črni Jurij strl turške okove, se je boril z narodom za njegovo svobodo; bil je najpogumnejši borec, najsrečnejši zmagovalec. — Črni Jurij je odšel kot ubežnik s premaganci; mladi borec je šel s svojimi junaki globlje med temne skale. Takrat je bila skalna votlina Milošev kraljevski dvorec, tam ga je čakala kneginja, tam je sama pekla ovco, da jo bo ponudila njemu in njegovim prijateljem. Prišel je, toda kot ubežnik; in pogumno, kot soproga bodočega vladarja, kot mati junakov otrok, ga je zadržala in vprašala: ali mora umreti, ali mora propasti domovina, in mu je ukazala nazaj — in on

se je vrnil kot zmagalec. Evropski vladarji so Miloša priznali za kneza, turški vojaki in paše v srbskih trdnjavah so le senca moči, senca, v kateri sinovi Srbije zbirajo moči. V Miloševem gradu so knjeginja in njene hčere one, ki strežejo knezu in njegovim gostom; tako je v dvoru, tako je v kmetški koči in duda in svetlo orožje so najvažnejši predmeti, ki jih tam srečujemo.

P O R O Č I L A

DR. VLADIMIR BARTOL / FRANCE VEBER: FILOZOFIJA. NAČELNI NAUK O ČLOVEKU IN NJEGOVI MESTU V STVARSTVU

(Znanstvena knjižnica, 10. zvezek. Izdala in založila Jugoslovanska knjigarna.)

I. Nekaj o filozofskih in psiholoških metodah. Če hočemo pravilno in pravično oceniti neko znanstveno ali filozofsko delo, si moramo biti najprej na jasnem, katere metode se je bil autor posluževal pri svojem raziskovanju. Kajti metoda je oni tehnični pripomoček, ono sredstvo, ki nam omogoča približati se jedrom stvari. Vendar so poti, ki nas vodijo do teh jeder, različne, kakor je različno lice, ki se nam pokaže na nekem predmetu, če ga motrimo z različnih vidikov.

Tudi v psihologiji, kot izhodni točki večine filozofskih sistemov, imamo različne metode. V tem pogledu bi primerjal duševnost kot predmet psihologije bogatemu ležišču, kjer se nahajajo najrazličnejše rude. Temu ležišču se skušajo približati ljudje po najrazličnejših rovih in od najrazličnejših smeri. In vsakemu od njih se nudi drugačen pogled, drugačno lice stvari. Tem rovom in smerem se dajo primerjati preje omenjene psihološke metode.

Pojavi življenja, med katere spada tudi naša duševnost, se nam kažejo najprej z dveh različnih plati: kot pojavi sami na sebi, ki imajo neko določeno gradnjo (statični, strukturni vidik); in kot pojavi, ki agirajo in reagirajo (dinamični, funkcionalni vidik). Prvemu gledišču odgovarja anatomska metoda (n. pr. anatomija živali ali rastline), drugemu pa fiziološka fiziologija živali ali rastline). Dalje motrimo lahko življenske pojave z razvojnega stališča (eksperimentalno-genetična metoda; ontogeneza, filogeneza). In še kot pojave, ki se gibljejo v nekem določenem okolišču, v nekem gotovem «miljeju» (biološko-sociološki vidik).

V bistveno iste svrhe služeče metode vporabljajo tudi v psihologiji, t. j. v vedi o duševnih pojavih.

1. Za oris «apriorne strukture» (Fr. Veber) t. j. za nekako anatomijo naše duševnosti nam služi introspektivna (Bolzano, Brentano, Meinong, Veber) ali tudi fenomenološka, bistvogledna (Wesenschau, E. Husserl) metoda, katere početki vodijo od Avgušтина preko Descartes, pa tudi Kanta, do vseh današnjih t. i. filozofskih psihologov. Pa tudi eksperimentalna psihologija se mora koncem koncev zateči k njej (W. Wundt). V njeno področje spadajo vsi oni duševni pojavi, katerih se zavedamo, ki jih pa moramo iztrgati iz njihove vzročne vezi, da jih moremo opisati, analizirati (Fr. Veber: Analitična psihologija).

2. Pri izsledovanju funkcionalne plati naše duševnosti se je zadnje čase najbolj uveljavila metoda «psihooanalize», katere početnika sta bila zdravnika Breuer in Freud. Slednji izhaja iz postavke, da je celokupna duševnost nekega individua organska celota in v medsebojni vzročni zvezi, torej da vlada med posameznimi duševnimi funkcijami razmerje vzroka in učinka. Gre torej za to, da se ugotove te medsebojne vezi in slednje se je bilo Freudu posrečilo s pomočjo t. i. «asociativnega eksperimenta». Druga veja, ki je izšla iz te smeri, je Adlerjeva individualna psihologija, katere jedro tiči predvsem v ugotavljanju kompleksov manj vrednosti v posamezniku in njih kompenzacije. Tretja iz te smeri izhajajoča veja je Jungova psihologija tipov, ki deli človeške značaje v glavnem v introvertirane in ekstravertirane.

Vse te tri v bistvu sorodne si metode so doprinesle važne izsledke tudi na področju razvojne (genetične) psihologije in pa karakterologije (vede o človeških značajih).

3. Za raziskovanje razvoja posameznika in celokupnega človeštva kot vrste so se obnesle še sledeče metode:

- a) Otroška psihologija (W. Stern itd.),
- b) Primerjalna psihologija (človeka in živali, Loeb, Jennings),
- c) Psihologija narodov (W. Wundt).

4. Za izsleditev zakonitosti, ki določajo zvezo med telesnim in duševnim, so bile koristne še:

- a) Psihofizika (W. Weber, Th. Fechner, W. Wundt),
 - b) Psihobiologija (Pauly),
 - c) Eksperimentalno-analitična biologija (H. Driesch),
 - d) Psihofiziologija. (Svetovnoznaní eksperimenti ruskega fiziologa Pavlova: izločevanje gotovih žlez pri psu kakor pri človeku na duševen dražljaj.)
5. V pogledu določitve socialnih odnosov med ljudmi in v družbi uporabljajo sociološke metode, ki jih je bil skušal uveljaviti pri nas pokojni dr. Čibej.

*

Nešteto metod in metodíc je še, ki se udelejštvujejo na tem najbolj zamotanem, dasi nam kot živim organizmom najbližjem polju. Vendar naj zastustujejo gori navedene kot primer, kako komplicirano in mnogostransko je polje naše duševnosti, t. j. onega predmeta, ki služi kot izhodišče in temelj tudi Vebrovi novi «Filozofiji» kot nauku o človeku in njegovem posebnem mestu v stvarstvu.

Metoda, ki se je Veber v svojem novem delu kakor tudi v prejšnjih poslužuje, je ona, ki smo jo bili pod točko 1. označili kot introspektivno ali fenomenološko in katero je Veber sam označil kot deskriptivno-analitično. Po tej metodi mora biti raziskovalcu predmet že dan; kajti njen delokrog je ugotavljanje ne njega, temveč njegove «apriorne strukture», t. j. one zgradbe, ki mu po njegovi lastni naravi pripada (Fr. Veber v svojih delih). Dan pa mu je lahko ali neposredno kot njegovo lastno doživljanje, ki in kakor se ga sam v trenutku zaveda, ali pa posredno, t. j. kot izsledek drugih, izkustvenih metod.

Pri oceni Vebrove nove «Filozofije» nam pojde predvsem za to, da ugotovimo, kje in v koliko se je autor držal zgoraj orisanega delokroga, in pa, kje in v koliko je bil prestopil njegove dopustne meje. Dalje, kako je vplivalo tako morebitno prekoračenje na veljavnost njegovih izsledkov in končno na celotno njegovo zgradbo o človeku in njegovem mestu v stvarstvu.

II. Podrobna ocena knjige.

1.

V predgovoru, ki naj se čita, kot veli opazka, ko da bi bil na koncu knjige, podaja Veber svoje novo stališče v psihologiji, ki se mu je bilo premaknilo sedaj proti osrednji točki, proti našemu «jazu». Tako da dobimo sedaj sledeče osnovno razmerje (str. 8.): objekt — doživetje — subjekt. Po tej točki je, pravi Veber, njegova sedanja filozofija nasproti njegovemu «Uvodu» iz l. 1921., kjer mu je šlo predvsem za razmerje med objektom in doživetjem, «zares načelno nova knjiga».

2.

Predgovoru sledi odstavek o viru vsake filozofije, v katerem podaja Veber kratek, a jaseu pregled razvoja t. i. «zapadne filozofije» (Sokrates — Platon — Aristoteles, Avguštin, Kartezij, Kant) do današnjih dni. Nato skuša omejiti filozofijo nasproti religiji in pozitivnim vedam. Da mora biti za slednje pojem «kulture» že načelno le — prazna beseda, se mi ne zdi ne dokazano, ne verjetno. Veber določi filozofijo kot osrednjo človeško vedo (bolje bi bilo, mislim: osrednjo vedo o človeku).

3.

Nato nas autor povede po «izkustveni poti» v duševni svet. Dobro loči (str. 21.) dve osnovni smeri naše pozornosti. Iz bioloških potreb smo bolj nagnjeni k zaznavanju zunanjih pojavov, vendar nam obrat te pozornosti k nam samim odkrije nov, prav tako pester svet, našo duševnost. Poda načelno razliko med duševnimi in telesnimi pojavi, priznavajoč se s tem k psihofizičnemu

dualizmu. Odločno zavrača kakršenkoli monizem, predvsem materialistični (str. 23.). Nakar nas povede z «zadnjo kretnjo ponotranjene pozornosti» k ugotovitvi nas samih, t. j. k ugotovitvi našega «jaza». Na nas same smo v trojnem smislu lahko pozorni (str. 30.): na svoje telo, na svoja doživetja in na svoj «jaz».

4.

Nadaljujoč započeto analizo, pokaže Veber v poglavju «Razstavna pot v duševni svet» točno in jasno, da je naš «jaz», dasi določen po našem doživetju, vendarle od tega načelno različen. «Jazi» se ločijo med seboj po pripadajočem jim doživetju («normalen» človek — zločinec, str. 37.). Ugotovi dalje, da moramo deliti naša doživetja v umska in nagonška.

Razpravljajoč o «razvojnih odnosih med posameznimi vrstami našega doživljanja» (str. 42.) pravi Veber, da je «vse naše nagonško življenje že na prvi pogled odvisno od umskega doživljanja, ne pa obratno.» Iz navedenega sklepa autor, da mora biti prvo od drugega tudi razvojno odvisno.

Dasi priznam, da je umsko doživljanje nasproti nagonškemu logičen prius, se mi zdi sklep, da mora biti tudi razvojno prvobitno, napačen. Če bi bilo temu tako, bi moral sklepati iz dejstva, da je fiziološko, organsko, nasproti duševnemu logično prvobitno, na tako prvobitnost tudi v razvojnem smislu, česar mi pa Veber bržkone ne bi priznal. Razvojne zakonitosti se dajo ugotoviti le izkustvenim potom, ne pa potom strukturne analize. V tem slučaju se mi zdi, da autor prvič prekorači delokrog, v katerega je s svojo metodo posegati upravičen. —

Točen se mi zdi zopet Vebrov oris dvojnega poslovanja našega nagonškega življenja, ki ima po eni strani tiralno ali gonilno, po drugi pa predočevalno ali umsko funkcijo (potom čuvstev, n. pr. dojemamo vrednote na različnih objektih, itd.).

5.

V nadaljevanje svoje razstavne poti v duševni svet govori Veber o naperjenem (umskem in nagonškem) in nenaperjenem (gonskem) doživetju, katero slednje je šele pogoj za prvo. Na str. 49. pravi: «Če bi bilo vse človeško življenje le naperjeno doživetje, tedaj bi bila, vsaj z dušeslovnega vidika, naprej nemožna najvažnejša in najpotrebnejša človeška dejanja in nehanja.» Kot primer navaja bodočega kiparja, ki živi v samotni vasi, kjer nima prilike opazovati kiparskega dela, se ga torej ne more ne «radovati in tudi ne po njem stremeti.» In vendar se oglasi v njem nekak temen gon, ki ni nikamor naperjen in ki ga vendarle privede do tega, da se začne kiparsko udeještvovali.

Postanek celokupne kulture izvaja Veber iz takega «nenaperjenega» doživetja. (Str. 49/50: «Zato so vprav vsi pričetki kakršnegakoli kulturnega udeještvovanja že načelno zgrajeni na pristojnem [n. pr. umetniškem, znanstvenem] nenaperjenem doživetju in vprav tak nenaperjen izvor je edino najžlahtnejše duševno jedro tudi vsega nadaljnjega kulturnega razvoja...»)

Zgorajšnji primer kiparja, ki se začne nekako sam iz sebe umetniško udeještvovali, se mi zdi iz dveh razlogov ponesrečen, celo nedopusten:

Prvič ne navaja Veber nobenega konkretnega primera, ki bi ga potrjeval, temveč si je bil slučaj samohotno izmislil. Ker pa z njim ne osvetljuje ničesa, kar bi bil že dokazal, temveč z njim šele «dokazuje» nekaj, kar je bil preje samo postuliral, se zaplete tu v t. i. lažni krog (circulus vitiosus). Na str. 54/55 se zopet povrne na isti slučaj kiparja: «Predvsem bi zdaj kdo izmed vas utegnil „ugovarjati“¹ mojemu tozadevnemu primeru mladeniča — bodočega kiparskega umetnika, ki živi v samotni vasi in prične tako rekoč sam po sebi iz ila izdelovati umotvore... Saj imajo ali vsaj utegnejo imeti tudi njegovi tovariši na vasi spricho kepe ila v bistvu povsem enaka umska in nagonška naperjena doživetja in vendar nobeden izmed njih ne postane resničen umetnik. To pa „jasno dokazuje“¹ da temelji vprav tako pričetno umetniško delo našega mladeniča na „nekem svojstveno njegovem gonu“¹...»

¹ Podčrtal pisec tega članka.

Vebov primer kiparja torej, s katerim na str. 49. samo ilustrira svoj postulirani nenaperjeni gon («Mislite si mladeniča» itd.), dobi na str. 54/55. že dokazilno moč; ta primer, ki bi mu utegnil kdo ugovarjati, sedaj jasno dokazuje neki svojstveni gon, to je vprav isti gon, katerega je hotel autor na str. 49. z označenim primerom samo — ilustrirati! Tak krog ne more biti po načelih logike v nobenem slučaju dopusten.

Drugič se mi pa zdi tudi primer kot tak že sam po sebi ponesrečen. Tako od vse kulture oddaljenega kraja, kakor ga postulira Veber, si dandanašnji sploh misliti ne moremo. Zakaj že pojav kakršnega koli orodja (lončene posode, pa tudi človeških zgradb) dá lahko «mladeniču — bodočemu kiparju» oni doživljaj, in sicer sedaj naperjeni doživljaj, ki ga vede do poznejšega umetniškega udejstvovanja. V tem slučaju bi samo «posnemal», kar je že videl zgrajenega, od tega je pa samo še en sam korak (in sicer preko naperjenega doživetja), da začne v ilu «posnemati» tudi druge stvari, n. pr. živali in človeka.

Z navedenim nikakor nisem skušal podati kake «svoje» rešitve problema početkov umetniškega ustvarjanja. Nasprotno. Umetniško ustvarjanje se mi zdi tako kompliciran pojav, da se mu na tako enostaven, primitiven način ne da priti v okom. Pokazati sem hotel samo, na kako nezadostne dokaze gradi autor ponekod svojo poznejšo filozofsko zgradbo.

Zdi se mi, da je Veber na področju «gonov» drugič posegel preko meja, ki mu jih dopušča njegova metoda. «Gonov» se neposredno ne moremo zavedati, temveč jih moremo kvečjemu samo «postulirati», sklepajoč nanje iz gotovih drugih okoliščin. So torej po tem pojavi, ki se dado le izkustveno raziskovati. In res! Na polju biologije in izkustvene psihologije se bje oster boj za njihovo opredelitev. (Zato je tembolj nerazumljivo, da Veber v vsej svoji knjigi ne navaja niti enega imena na teh poljih udejstvujočih se znanstvenikov.) Kako zapleten je v resnici ta problem, ki ga Veber na tako primitiven način rešuje, naj povedo sledeči primeri:

1. Na področju biologije in komparativne psihologije je zbudila vseobčo pozornost borba med ameriškim učenjaka Loebom in Jenningsom, ki se je bila še posebe izrazila na kongresu psihologov v Parizu (l. 1905). Loeb je skušal pokazati, da se da vse t. i. «gone» pri živalih, kakor tudi pri človeku, razložiti na povsem mehaničen način (po fiziokemičnih zakonitostih). Jennings je zopet navedel eksperimente, ki pričajo, da je že življenje mikroskopsko majhnih enostaničarjev tako komplicirano, da ga na zgolj mehaničen način ne moremo doumeti. Na njegov klasični poizkus s Stentorjem se še povrnemo.

2. Posebno tolmačenje življenja in njegovih elementarnih sil podaja nemški biolog H. Driesch, čigar poizkusi z jajčki morskega ježka so postali temelj moderni eksperimentalni biologiji. Iz teh poizkusov je analitično izvedel svojo teorijo o «entelehiji» (izraz je vzel po Aristotelu) kot elementarnem pojavu vsega živega.

3. Nekateri psihobiologi zopet trdijo, da goni sploh niso elementaren pojav, temveč da so le mehanizacija bolj kompliciranih duševnih funkcij. Otroka n. pr. da moremo hoditi in jesti šele naučiti, kateri funkciji opravlja poznejše povsem mehanično, «gonsko». «Goni» so po njihovem mnenju zgolj podedovanje takih «zmehaniziranih» funkcij (Pauly itd.).

4. Najpomembnejši na polju raziskovanja človeških gonov so bili v zadnjih dveh desetletjih izsledki psihoanalitikov. Freud je v svojih številnih znanstvenih publikacijah z veliko verjetnostjo pokazal, da moramo vse t. i. «kulture» gone koncem koncev izpeljati na en sam elementaren gon, na seksualni gon, čigar podtalne vzmeti je bil zasledil v vseh pojavih kulture in družbe. (Prím.: S. Freud: Traumdeutung, drei Abhandlungen zur Sexualtheorie, Der Witz u. seine Bedeutung für d. Unbewußte, Vorlesungen über Psychoanalyse, Jenseits des Lustprinzips itd. O. Rank: Psychoanalytische Beiträge zur Mytenforschung itd.).

Seksualni gon je Freudu poleg prehranitvenega edini elementarni gon. Zaradi tesnega skupnega življenja v družbi smo prisiljeni, da ga omejemo in vsled te omejitve si ta gon poišče in izsili sedaj drugo torišče. Sublimira se v t. i. kulturne težnje (umetnost, znanost, družabnost, tehniko itd.). Ker izvaja Freud svoje trditve iz številnih izkustveno

mu danih dejstev, bi bilo pričakovati, da se Veber kakorkoli že bode sporazgovori z njim, posebno, ker bi pripadalo po izsledkih psihoanalize človeku popolnoma drugačno mesto v stvarstvu, kakor mu ga pa določa autor naše «Filozofije». Zakaj prehranitveni in seksualni gon sta lastna vsej živi narodi (tako živalstvu kakor tudi rastlinstvu) in je potemtakem človek del in samo del te narode. Vprav iz teh razlogov pa se mi je zdelo potrebno spregovoriti nekoliko obširneje o problemu gonskega življenja, ki je, kakor smo bili videli, eno izmed najtežavnejših in najbolj zamotanih področij psihologije in življenja sploh.

Dalje deli Veber naša nenaperjena doživetja («gone») v primarna in sekundarna. To bi bilo tudi po psihoanalitičnem pojmovanju pravilno. (Kot smo že videli, sta Freudu primarna samo prehranitveni in seksualni gon, vsi ostali goni pa so mu le nekaki «derivati» ali nekake «sublimacije» teh dveh.) Če pa upoštevamo, da se deli naša duševnost v dve veliki polovici, v zavedno in v nezavedno, in so nam včasih «objekti» naših doživetij samo nezavedni, ne pa, da bi jih sploh ne bilo, tedaj ostane Vebrova delitev naše duševnosti v naperjeno in nenaperjeno še vedno problematična in nezadostno dokazana. Saj je za «gon» bistveno, da nas «nekam» ali «do nečesa» žene, čeprav bi nam bil tudi ta objekt ali cilj nezaveden. V tem smislu bi bil torej vsak gon že po svojem bistvu sam po sebi nekam «naperjen». (Prim. Hansa Driescha in drugih biologov-vitalistov «obliko vsvarjajočo» ali «smotru služeco» potenco vsega živega.)

6.

Sledi poglavje «Presojevalna pot v duševni svet». Na str. 60. začne autor:

«Mislimo si¹ živa bitja, ki bi imela razen prvotnega, recimo zgolj čutnega umskega doživetja samo še enako zgolj prvotno nagonsko doživetje, kakor se javlja n. pr. v čuvstvu same prijetnosti ali neprijetnosti hrane, svetlobe, temperature, telesnih gibov itd.! Črviček v zrahljani in namočeni zemlji ali pa v trdih in od solnca razbeljenih kepah je že značilen zgled vprav takega bitja.¹ Če pa se zdaj tudi sami primerjamo s takimi bitji, vidimo, da bi mi v enakem položaju ne doživljali le čuvstva prijetnosti ali neprijetnosti, temveč še povsem drugačno čuvstvo veselja ali radosti, oziroma tuge...»¹ Itd.

Zopet se zdi, da je Veber vporabil primer črvička, ki pač doživlja «ugodje» ali «neugodje», ne more pa doživljati ne «veselja» ne «žalosti», samo v ilustracijo svojih nadaljnjih izvajanj, čeprav ni upravičen brez slehernega dokaza ne trditi, da doživlja živalica ugodje ali neugodje, še manj pa, da se ne more ne veseliti, ne žalostiti. Vendar se pa, kot bomo videli, sklicuje še večkrat pozneje na ta samohotno izmišljeni primer kot slučaj z dokazilno močjo. Baš na tem mestu, se mi zdi, da začenja oni veliki lažni krog (circulus vitiosus), ki privede pozneje autorja do njegovih presenetljivih zaključkov o človeku in njegovem posebnem mestu v stvarstvu. Zakaj s takimi in podobnimi ilustrativnimi primeri in trditvami, češ, da živali nimajo t. i. «višjih» čuvstev, katerih pa ni niti poskušal dokazati, dokazuje pozneje, da ne morejo biti «osebe» oz. «duhovi», iz česar izvaja svojo fundamentalno razliko med človekom in ostalo živo narodo.

*

Medtem ko skuša autor preiti mesta, ki presegajo meje njegovega delokroga, z neko naglico, mu postane, ko se povrne na svoje polje, analiza zopet nenavadno določena in ostra. Vprav presenetljiva je njegova nova delitev vrednostnega čuvstvovanja v stvarno (veselje — žalost; cenitev — zavračanje), osebno (ljubezen — sovraštvo; spoštovanje — zaničevanje) in hagiološko ali svetostno (molitev; češčenje), po drugi pa v reaktivno (veselje — žalost; ljubezen — sovraštvo; molitev) in v presojevalno (cenitev — zavračanje; spoštovanje — zaničevanje; češčenje).

Dalje je autorja privedla njegova analiza do zanimive ugotovitve, da se lahko samo stvari veselimo ali žalostimo, da lahko samo stvari cenimo ali zavračamo, da samo osebe v najožjem smislu lahko

¹ Podčrtal pisec tega članka.

ljubimo ali sovražimo, spoštujemo ali zaničujemo, in da samo Boga lahko molimo in častimo. Če pa se n. pr. kdaj osebe veselimo ali jo cenimo, tedaj jo postvarjujemo, enako lahko stvari poosebljujemo ali celo pobožujemo ali pa Boga poosebljujemo ali celo postvarjujemo itd.

Komaj pa skuša autor svoje zaključke prenesti na človeka s posebnim ozirom na njegovo mesto v stvarstvu, zaide zopet v samohotnost in zamenja goli videz, aspekt z že dokazanim. Na str. 63/64 pravi:

«Edini predmeti ljubezni ter sovraštva in spoštovanja ter zaničevanja so le osebni nosilci sicer kakršnega koli doživetja, so le najrazličnejši «jazi» v najožjem pomenu besede. To se vidi še v posebnem dejstvu, da tudi živali ne moremo v strogem pomenu besede ne ljubiti ne sovražiti, ne spoštovati ne zaničevati.¹ O pastirju, ki pravijo, da ljubi svoje ovce in sovraži volka, bi morali pravilneje reči, da ga ovce vesele, volk pa žalosti in da so mu na tej osnovi prve seveda vredne, drugi pa nevredni. Le tedaj, če postanejo vsaj zanj te živali prave osebe, jih more tudi on res da ljubiti ali sovražiti in celo spoštovati ali zaničevati, torej le na podlagi tako zvanega poseblejvanja bitij, ki pa sama niso osebnega značaja.»

Pri zgorajšnjih Vebrovih trditvah se vprašamo: Zakaj ne moremo živali ne ljubiti, ne sovražiti? Veber odgovarja: zato, ker niso osebe. Zakaj niso osebe? Na to vprašanje Veber ne daje odgovora. Ali misli morda, da zato, ker jih ne moremo ne ljubiti ne sovražiti? S tem bi bil lažni krog popoln. Ali pa se morda sklicuje na slučaj črvička, kjer pravi, naj «si ga mislimo» kot primer bitja, ki pač doživlja ugodje oz. neugodje, se pa ne more ne veseliti ne žalostiti? Toda ta slučaj si je bil le samohotno izmislil, da z njim ilustrira svojo trditev, da imamo poleg ugodja — neugodja lahko še čuvstva, kakor sta veselje in žalost! Ali pa sodi morda Veber po golem videzu, a s p e k t u, da živali takih čuvstev nimajo? Na tak videz opirati celo filozofsko zgradbo se mi ne zdi baš najuspešnejša pot do spoznanja resnice.

Dalje trdi Veber, da bi pastir, v kolikor bi svoje ovce zares ljubil, volka pa sovražil, moral te žive «stvari» poosebljevati. Zakaj? Naravno, ker niso osebe, katere edine lahko ljubimo ali sovražimo. Kje pa je dokaz, da niso osebe? Veber ga ne prinaša. Kje je dalje dokaz, da pastir svoje ovce šele poosebljuje, da jih lahko ljubi? Tudi tu molči Veber.

Ker se mi vidi problem zanimiv — naj že na tem mestu opozorim, da je Vebrova nova «Filozofija» bogata na problemih in daje mislečemu človeku obilo snovi za razmišljanje — in še, ker smatram, da autorjevo stališče do človeka in prirode ne odgovarja dejstvu, ga hočem osvetliti z nekaterih novih vidikov.

1. Najpreje bi opozoril na nekatera že znana dejstva iz razmerja človeka do živali, predvsem domačih. Pes je «hvaležen» za izkazane mu dobrote. Pa tudi «maščevalen» je; na človeka, ki ga je tepel, vedno renči. Osebe, ki žive samotno, navežejo pogostoma «prijateljstvo» z živaljo, ki je čudovito spontano in obojestransko. Dama, ki ima psa kot spremljevalca in «prijatelja», niti malo ne podvomi, da bi ji žival ne vračala istih čuvstev. Gospodar, ki mu je pes storil nekaj nevšečnega, ga «kaznuje», dasi stoje po Vebrovem mnenju živali izven «odgovornosti» in «neodgovornosti». In tudi pes, ki se je bil «pregrešil», se tega «zaveda», prihuljeno se plazi okrog gospodarja, v strahu pričakujoč izliva njegove jeze. Pes, ki ve, da ga čaka kazen, se obvlada in ne požre klobase, dasi jo «poželjivo» gleda; toda ne vsak. Nekateri se težje «obvladujejo» in jih «izkušnjava» premaga. Nešteto je slučajev (tudi dnevniki poročajo o njih), da n. pr. mož ubije ženi psa, ker je bil nanj «ljubosumen». Cele rodbinske tragedije se lahko iz tega razvijejo.

Z navedenim seveda nisem hotel dokazati, da bi živali zares vsa ta čuvstva tudi doživljale. Sam Bog me obvari pred tolikšnim logičnim skokom! Ono, kar trdim, je samo, da človek v z a m e vsaj nekatero živali kot osebe, ne da bi mu jih bilo treba šele poosebljevati, tudi nezavedno ne. Zakaj med človekom in psom n. pr. vlada prav pogostoma isto spontano razmerje osebe do osebe, kakor med človekom in človekom. Nekaj drugega bi bilo seveda, če bi Veber trdil z nekaterimi psihologi (Lipps in drugi zastopniki teorije «vživljanja»), da koncem koncev tudi svojega sočloveka na neki način poosebljujemo, pojazujemo,

¹ Podčrtal pisec tega članka.

vnašamo vanj svoja doživljanja. Potem bi to pač veljalo za živali samo v še večji meri. Dokler pa trdi, da so nam živali samo «stvari», in da jih moramo šele «poosebiti», če jih hočemo ljubiti ali sovražiti, mu ne moremo pritrditi. (V tem oziru poglejte samo v ogromno Brehmovo «Življenje živali»!) Zase vsaj pri najboljši volji ne vem, kaj bi bilo na dejstvu poosebljevanje, ko pravim psu, ki se je bil preje ponesnažil in me gleda sedaj s «prosečimi» očmi in prijazno mahaje z repom, ko použivam kos mesa:

«Nič ne dobiš! Za kazen, ker si bil preje nemaren!»

(Nadaljevanje prihodnjič.)

BOŽO VODUSEK / BRATKO KREFT: ČLOVEK MRTVAŠKIH LOBANJ

Kreftova knjiga «Človek mrtvaških lobanj» me je zgrabila. Sicer je ne smatram za roman, za pravo umetniško delo, ker niti ne najdemo nikjer v posameznostih popolnega, močnega izraza, niti lepote v harmoniji prepletajočih se motivov. Vse je nametano, hlastno izrečeno, polno banalnosti in nepotrebne sentimentalne dekoracije. Posamezne epizode izgledajo resnično kakor da so prepisane iz dnevnika in ne samo navidezno. Pripovedovane so neplastično, samo da se avtor sprostí. Transpozicija tega, kar se je zgodovinsko dogodilo na ravnino fantazije je zelo preprosta. O tem nam pričajo imena in podrobnosti, ki z zgodbo nimajo notranje zveze. V mestu, kjer je avtor v resnici preživel svoja mladostna leta, so že našli ključ za dešifriranje romana. Tako tam knjiga pomeni družabni dogodek. A vse to zame ni bistveno, bistveno je, da skozi vso plehkost besed in prizorov začutiš neko pretresljivo resnico in se zgroziš, kakor se zgroziš nad notico v časopisu. Tako je kakor je avtor sam napisal, čeprav ne brez koketerije: Vrednost knjige leži vsa v tem, da je dokument naše raztrgane dobe. Ni važna pri knjigi dekoracija, slika zunanjega sveta, ki je karikatura in brez psihološkega ozadja, mene se dotika samo duša mladih ljudi, ki so pravzaprav vsi skupaj en sam mlad človek. Kolikokrat smo že slišali take avtobiografije v naših kavarniških pogovorih, sicer v različnih individualnih variantah a vse so gradile na isti bazi. Vse so odkrivale isto kaotičnost in neprestano nihanje nad prepodom. Kreftova avtobiografija je dvignjena nad take pogovore po tem, ker je napisana, izražena na trdnejši način kakor s samim zvokom, ki izzveni in izpuhti brez sledu. Drugič po tem, da je celotnejša. Da imamo poskus povezati najrazličnejše motive, voljo in sposobnost spomniti se vsega in povedati vse. V avtorjevi naturi leži sprejemljivost, ki ga je nagibala k istočasnem doživljanju vseh problemov in ne k izolaciji in poglobitvi enega. S tem je seveda dana nevarnost površnosti, ki se ji avtor ni izognil. V neki francoski kritiki sem bral, da je skoro nujno prvi poskus vsakega mladega pisatelja njegova avtobiografija. Pri nas Slovencih so bili taki nastavki vedno preoblečeni v simboliko in romantiko (Cankar, Pregelj). Kreftova knjiga je prvi poskus realistične izpovedi svoje mladosti. Spričo toliko takih izpovedi današnje mladine pri drugih, velikih narodih, tako da je n. pr. duhovni obraz današnjega francoskega doraščajočega rodu jasno očrtan, moramo biti posebno mi iz mlade generacije veseli vsakega poskusa orisati naš obraz. Lahko namreč služi za merilo vsakemu, kdor hoče sam na kakršenkoli način podati sliko mladega rodu.

Štirje konflikti mučijo Kreftove mlade ljudi: seksualno-erotični, religiozni, socialni in moralni. Ne vem, če so se predvojni mladini sploh stavljali vsi ti konflikti, in noben način pa se ji niso stavljali v taki medsebojni vzročnosti in povezanosti. Iz Kreftove knjige se jasno vidi ta najznačilnejša črta, po kateri se razlikujejo notranji boji današnje generacije od prejšnjih. Morda zato, ker na vsakega posameznika navali ves svet, da ga naj uredi. Osnovni problem te knjige je erotični. Knjigo naravnost preplavlja risanje mladostne erotičnosti. Z uporno gesto avtor brezobzirno izpoveduje to, o čemer se tako zelo molči. Iz take dispozicije je razumljivo, da skuša podati erotično življenje glavnega junaka Leona prav od začetka, dočim ga drugi elementi otroške dobe ne zanimajo. Da patetično razkrinka vsa samooskrunjevanja mladih ljudi, zapeljevanje od strani gospodinj, pohajanja po nočnih kavarnah. Pri tem zaide večkrat v poceni in senzacionalen naturalizem. Značilen zato je odnos med Leonom in Sonjo. Njuna ljubezen je razklana. Duševno in telesno sta ostro ločena. Leo čuti težnje k askezi, sovraži telo. Sonja se na koncu na tem razdorcu razdrobi. Sicer je slika celega njunega odnosa medla, posebno duhovni pol je zelo mladosten, «bela ljubezen» zelo nejasna. Vendar je nakazana problematika mo-

derne erotike. «Nič drugega», kakor piše G. Ungaretti v aprilovi številki *Nouvelle Revue Française*, «nam ni ostalo danes od krščanstva kakor njegova psihologija. Kristus nas je naučil da gledamo na svet kot na zlo.» Odnos med Leonom in Sonjo, kakor tudi pretirano tragično jemanje čutnosti pri vseh Leonovih tovariših, je izraz te boleče krščanske psihologije. V knjigi ne najdemo nobenega izhoda iz te bolečine, nobenega poskusa harmonične, nerazbite erotike.

Religiozni problem zavzema v knjigi veliko manjši obseg kakor erotični. Značilno je, da se izvrši prelom tradicionalnega otroškega verovanja čisto naravno, samoposebi umevno, brez posebnih konfliktov. V zvezi s težnjo po duhovni ljubezni pa se pokaže pri Leonu nova, individualna težnja po Bogu. Ta težnja ima izrazit etični značaj. Bog je pravzaprav samo nujni končni postulat idej dobrote in zanikavanja vsakega nasilja, ki so se čisto instinktivno rodile v Leonovi duši. V toku razvoja junakovega nastopi kriza duhovnosti. Ta kriza je simptomatična za današnjega mladega človeka in neizbežna. Dvom nad duhovnostjo se ne rodi iz čisto individualnega razvoja, iz skeptičnega podkopavanja moralnih teženj, kakor se je to godilo v devetnajstem stoletju. Ona izvira iz socialnega območja. Doživetje, da toliko in toliko ljudi nima jesti, da se toliko in toliko ljudem godi strašna krivica, navali s tako silo na Leona, da ga ne more premagati. Kdor nima kruha nima časa misliti na Boga. In ta tudi ne more oboževati ideala nenasilja, ampak mora v imenu svoje stiske, v imenu svoje pravice, udarjati in ubijati. Tako se zruši v Leonu ideja dobrote in Boga. Simbol tega brutalnega odpora proti Bogu je capin iz brivnice in major, njegov nasprotnik v igri, je prav žalostna figura. V njem avtor persiflira samo razumsko in čustveno doživetje Boga, ki je za njega smešno, tuje. On razume pot do Boga samo preko etike. Da pa vendar avtor konflikta ni čisto rešil, opozarjam na dve stvari: prva je — opredeliti se je treba (str. 345), druga pa je neko neprepričoče idealiziranje proletariata. Čeprav leži v tej krizi duhovnosti miselno jedro cele avtobiografije, ne leži na njej poudarek niti formalno, niti snovno. V tem se kaže velika nezadostnost avtorja. On duhovne probleme samo nakazuje. Njegove slike so medle, rešitve neprepričevalne in ne globoko doživljene.

S socialnim problemom se veže moralni problem laži in hinavščine. Ta sicer v naši literaturi ni nov. Tisti, ki je dal pri nas bičanju hinavščine klasično obliko, je bil Cankar. Ne samo literarno, ampak tudi psihološko ne prinaša Kreftova knjiga nič novega. Razen če štejemo k temu oris novih tipov rodoljuba in orjunaša. Značilno je, da poleg razkrinkavanja erotičnosti zavzema razkrinkavanje laži v knjigi največje mesto. V njem je zajeta skoro vsa slika zunanjega sveta, ki služi postavam mladih ljudi za ozadje. Ogorčenje nad lažjo je v junaku najjačji čustveni motiv njegove socialne revolucionarnosti. A neko naslajanje na spolnih detajlih, prevladovanje spolnega greha zmanjšuje čustvo njegovo globoko človeško upravičenost. Premalo je čistega protěsta. Še več: moralni problem je za Krefta le zunaj in ne znotraj, razen nekaj nastavkov pri erotiki. To daje knjigi značaj pamfleta. Pamfletaričnost in naturalizem pa se ne strinjata z izpovedjo.

Tak je duševni obraz Kreftove knjige. Smisel moje razčlenitve leži v tehle vprašanih: Ali je nujna dvodelitev naše ljubezni? Ali se res izključujeta kruh in Bog? In če se, kdo je več: kruh ali Bog? Kreftova knjiga me ne zadovolji. Treba bo nanjo najti odgovor.

PO REVIJAH.

V četrti številki *Ljubljanskega Zvona* je leposlovje zastopano skoro zgolj po najmlajših. To je značilno, dasi menim, da moči te generacije ne smemo soditi po priobčenih prispevkih. Ne vemo še, kakšna bo novela *Rudolfa Kresala* («Matija Brunč») ki se bo končala prihodnjič. V celoti je izšla zdaj drama Slavka Gruma: «Dogodek v mestu Gogi.» To je eno najmočnejših dramskih del v povojnih letih, zato bomo o njej posebej poročali v prihodnji številki. *Miran Jarc* nadaljuje roman «Novo mesto». Med članki moram predvsem omeniti članek: «Generacije», v katerem skuša *Stanko Leben* označiti razmerje med generacijami («stari» in «mladi») in v katerem je zelo točno prikazal prerez literarnih rodov zadnjih desetletij. *Mirko Rupelj* objavlja priložnostni članek ob priliki *Kidričeve* petdesetletnice. O knjigah poročajo: *Josip Vidmar* o IV. zv. *Pregljevih* «Izbranih spisov» in o *Kozakovem* «Lectoven».

gradu», dr. A. Šerko o Vebrovi «Filozofiji» ter Fr. Bradač o Sovretovem prevodu Platonovega «Phaidona». Anton Ocvirk nadaljuje svoja gledališka poročila (Strindberg: «Nevesta s krono»). Z gloslo: «O gledališču in kritiki» odgovarja Fran Albreht na polemično izjavo ravnatelja Pavla Golie, ki jo je ta podal v novoletni številki «Slovenskega Naroda». Poroča tudi o Debevčevem in Kreftovem predavanju. — Slede epigrami in kronika.

Za Velikonoč je izšla 4. štev. Ilustracije. Zanimiva in pestra je po slikah, kakor tudi po literarni vsebini. Med mnogimi drugimi prispevki naj omenim samo kratko novelo Vladimirja Bartola: «Dvoboj», katere snov je zopet zajeta iz pariškega življenja. Številka je, kakor vse ostale, tehnično na višku.

R A Z N O

ODGOVORI

Nagrado za odgovore na vprašanja v 5. številki «Modre ptice» je prejel J. L. iz Ljubljane. Pravilne odgovore sta poslala tudi še S. M. iz Zemuna in dijak S.

Odgovori se glase:

1. Prva slovenska knjiga (Katekizem s pesmimi) je izšla skoraj gotovo v letu 1551. (in ne 1550.) v Tübingenu. Napisal jo je Primož Trubar (Cf. Kidrič, Bibliografski uvod 1927, str. 8—11.)

2. Jurčičev «Deseti brat» ima takoj v začetku prvega poglavja: «Pripovedovavci imajo, kakor trdi že sloveči romanopisec Walter Scott, staro pravico, da svojo povest začenjajo v krčmi, to je v tistem shodišču vseh popotnih ljudi, kjer se raznovrstni značaji naravnost odkrito kažejo drug drugemu poleg pregovora: v vinu je resnica!

3. Alfred Nobel (* 21. okt. 1833 v Stockholmu; † 10. dec. 1886 v San Remu) je 1867 izumil dinamit in kmalu za tem po vseh evropskih državah ustanovil tovarne za izdelovanje dinamita. V testamentu je zapustil obresti svojega ogromnega premoženja za nagrade, ki bi se vsakih 5 let delile izumiteljem oz. pisateljem najboljših del v sledečih strokah: 1. fizika, 2. kemija, 3. medicina, 4. literarna umetnost, 5. sprava med narodi (mirovna nagrada). Prve štiri razdeljuje švedska Akademija, peto pa norveški Storting. Nagrada pred vojno 140.000 švedskih kron.

4. Idejni ustanovitelj Mohorjeve družbe je Anton Martin Slomšek.

VPRAŠANJA

5. Kateri važen spis Janeza Trdine še ni izšel in je še v rokopisu?
6. Kaj pomeni naslov Tolstega drame «Moč teme»?
7. Kateri svetovnoznan roman ima naslov po neki znameniti kompoziciji?
8. Kdo je izumitelj tiska?

ANEKDOTE

Ko je prababica Rothschildove hiše, stara 98 let, že skoro umirala, je rekla svojemu zdravniku: «Prosim vas, dragi doktor, storite, če je še kaj mogoče!» — «Kaj naj storim. Mladosti vam ne morem vrniti.» — «O, saj tega tudi nočem — ampak rada bi postala stara.»

*

Walterju Scottu je poslal neki začetnik svoj prvi roman v kritiko. Med drugim mu je pisal tudi tole: «Vpoštevajte, da je to prvo dete moje muze.» Walter Scott je delo prebral in odgovoril: «Če bo še kaj otrok, Vas prosim, da mi jih ne pošljete.»

*

Neki prijatelj je vprašal Uptona Sinclaira, kaj bi storil, če bi ne mogel napisati nobenega romana več. «To se ne bo zgodilo.» mu je kratko odgovoril Sinclair. «Toda, pravim, če bi se zgodilo?» — «Potem bi se silno čudil.»

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

REVIJA MODRA PTICA POVEČANA

Ob ustanovitvi založbe smo si komaj upali misliti, da bomo kdaj zmogli revijo, ki bi obsegala več kakor 16 strani. Še za ta mali obseg smo bili v skrbeh, kako bomo krili stroške, ki niso baš majhni. Knjiga in še tri številke četrletno; marsikdo je takrat zmajeval z glavo. Toda še predno je prišel december — nam je dalo lepo naraščajoče število naročnikov pogum, da smo se odločili za revijo na 24. straneh. Takšno so prejeli pet mesecev naši naročniki. V tem času nismo spoznali le, da jo bomo mogli vzdržati, temveč, da smemo še za korak naprej, v veri, da bomo s tem prav posebno ustregli našim bralcem. Veseli smo, da jim moremo poslati 6. številko že na 32. straneh. Upajmo, da s tem nismo še obstali, temveč naj bo prav to nov dokaz, da rastemo; ne v velikih skokih, toda zato tembolj zagotovo.

Cenjene naročnike, posebno nove in one, ki niso prejeli prospekta naše založbe, prosimo, da preberejo spodnje »Opozorilo«.

*

Izvedeli smo, da nekateri naročniki ne prejema redno naših publikacij. Opozarjamo jih, da uprava odpošilja revijo, kakor tudi knjige, vedno vsem naročnikom. Če kdo kake številke revije ali celo knjige ne prejme, prosimo, da nam to vedno takoj sporoči.

*

Podrobnosti k razpisu naše literarne nagrade bomo objavili v prihodnji številki.

•

Številki smo priložili položnico. Cenjene naročnike prosimo, da nam po nji pošljejo naročnino za mesec maj.

OPOZORILO: Poslovno leto Založbe Modre ptice se je pričelo 1. decembra p. l. Takrat so izšle naše prve publikacije. Od takrat je treba plačevati tudi naročnino in ne, kakor nekateri menijo od 1. januarja dalje. Torej od 1. do 1. decembra.

Ker je knjiga »Blagoslov zemlje« razprodana, nudimo mesto nje novim naročnikom »Pana«, roman od istega avtorja, ki je izšel samo v platno vezan. Ker stane »Pan« za naročnike samo Din 30.—, se novim naročnikom za tekoče leto naročnina zmanjša in sicer:

za knjige v mehko vezane mesto Din 180.— Din 165.—

za knjige v platno vezane mesto Din 240.— Din 210.—

za knjige v polusnje vezane mesto Din 300.— Din 255.—

Takoj je treba poravnati pristopnino Din 10.—, naročnino za »Pana« Din 30.— (s tem je plačana naročnina za 1. četrletje) in obroke od meseca marca dalje, ki znašajo za knjige v mehko vezane po Din 15.— za v platno vezane po Din 20.— in za v polusnje vezane po Din 25.—.

KNJIŽNE NAGRADE

KNJIŽNE NAGRADE, KI SMO JIH RAZPISALI V 4. ŠTEVILKI
»MODRE PTICE«, SO ŠE VEDNO V VELJAVI. NAGRADE SO
SLEDEČE:

Kdor pridobi za naše letošnje publikacije vsaj enega naročnika, dobi pesniško zbirko *Otona Župančiča*:

»Naša beseda«, broš.,

ali pa *Hamsunov* roman:

»Pan«, vez. v platno.

Kdor pridobi dva naročnika, dobi *Župančičevo*:

»Našo besedo«, vez. v polplatno.

Kdor nabere tri naročnike, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Gogolj: »*Taras Buljba*«, vez. v platno

Pregelj: »*Izbrani spisi*«, I. zvezek, vezano v platno.

Sienkiewicz: »*Na polju slave*«, vez. v platno.

Za štiri naročnike nudimo luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

»Naša beseda«, vezano v platno ali

Pregelj: »*Izbrani spisi*«, I. zvezek, vezano v platno.

Za pet naročnikov humoristični roman *Dostojevskega*:

»*Selo Stepančikovo*«, vez. v platno

Za šest naročnikov prekrasno v celo usnje vezano luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

»Naša beseda«.

Za deset naročnikov pa:

Ivan Cankar: »*Zbrani spisi*«, I. in II. zvezek, vez. v platno.

V TA NAMEN SMO PRILOŽILI TEJ ŠTEVILKI REVIJE NOVE NAROČILNICE. NAGRADE BOMO RAZPOŠILJALI OD 1. JUNIJA DALJE.

Preberite!

Preberite!

Zastoni

lahko dobite obsežni roman

WALTERJA SCOTA IVANHOE

ki bo nedvomno pomenil velik dogodek na našem knjižnem trgu, ako pridobite vsaj dva nova naročnika. Poslali Vam ga bomo takoj, ko bo izšel in sicer vezanega v platno. Ako pridobite tri naročnike, Vam pošljemo v polusnje vezanega.

*Dogodek na slovenskem knjižnem trgu bo skoro 600 strani
obsegajoči zgodovinski roman*

WALTERJA SCOTTA IVANHOE

ki bo izšel v maju ali v začetku junija.

Ivanhoe [izg. Ajvenho] nas vodi v Anglijo 13. stoletja, ko se je ob neskončnih težavah pričevalo stapljanje anglosaških domačinov z normanskimi zavojevalci. To je doba viteškega kralja RIKARDA LEVJESRČNEGA, njegovega malopridnega brata Johna, oholih viteških redov, drznega hajduha Robina Hooda in njegovih tovarišev — z eno besedo, **srednji vek na višku svoje barvitosti in romantike.**

Slovenski bralec bo tu prvokrat v svojem jeziku užival klasične opise viteškega turnirja z vsemi sijajnimi obredi, «božje sodbe» in naskoka na utrjen grad, prvokrat bo vdihaval bojeviti zrak križarske dobe, poslušal viteško ljubavno pesem iz ust kralja Rikarda ter spoznaval socialne probleme tistih nemirnih dni in vloge židovstva v srednjem veku.

Srečaval bo tipe, kakršnih dandanes ne vidi več. In morda je to največji čar takega štiva. Prepričal se bo, kak fin kavalir je bil jorvalski prior, kakšni neukrotni oblastneži so bili hrabri vitezi Tempa in kak pivec in pevec in — lovski tat je bil pobožni copmanshurstski samotar. Seznanil se bo s Ahanom Cedrikom, saško korenino od nog do glave, z lenobo Atheltstanom, z vrlim hajdukom Lochsleyem, jezičnim burkačem Wambo in Izakom iz Yorcka, ki je morda najbolj uspeli Žid v vsej svetovni literaturi. Koprnel bo nad skrivnostjo «črnega viteza» in trepetal za usodo, življenje in ljubezen Wilfreda Ivanhoeja, ki je Cedrika Sasa nespoznani sin.

Za ljubezen! Katera se bo bralkam bolj omilila: Wilfredova oboževanka, kraljevska lady Rowena, ali mila Židinja Rebeka, ki na tihem brezupno ljubi svojega rešitelja, dobro vedoč, da se ne bo nikoli ponižal do hčere zaničevanega rodu...

Za prevajalca tega najpomembnejšega Scottovega romana se je založništvu posrečilo pridobiti **Vladimirja Levstika**, ki zavzema s svojimi prevodi Ana Karenine in Bratov Karamazovih najvidnejše mesto med slovenskimi prevajalci.

Oprema bo prekašala vse dosedanje publikacije Založbe Modre ptice. Cena mehko vezani knjigi bo Din 100.—, za naročnike Modre ptice Din 75.—, vezani v platno s zaščitnim kartonom Din 120.—, za naročnike Din 90.—, vezani v polusnje s zaščitnim kartonom Din 150.—, za noročnike Din 120.—.

Založba Modra ptica, Ljubljana

Izdaja konzorcij Založbe Modra ptica. — Za konzorcij in uredništvo: Janez Žagar.
Za tiskarno »Merkur«: Otmar Michálek, oba v Ljubljani.

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

GLAVNO ZASTOPSTVO
ZA DRAVSKO BANOVINO
IN SAMOPRODAJA
PAPIRNIH IZDELKOV
ZDRUŽENIH PAPIRNIC
VEVČE, GORIČANE IN
MEDVODE D. D. V LJUBLJANI
IN SLADKOGORSKE
TVORNICE LEPENKE
IN PAPIRJA, SLADKI
VRH, POŠTA ŠT. ILJ
PRI MARIBORU

KASTELIC IN DRUG

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 6

KLIŠEJE

vseh vrst po fotografijah ali rizbah
izvršuje za vsakovrsten
tisk najsolidneje

KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13

VINOCET

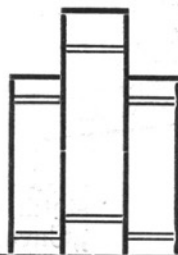
TOVARNA VINSKEGA
KISA, d. z. o. z. V LJUBLJANI

NUDI NAJFINEJŠI
IN NAJOKUSNEJŠI
NAMIZNI KIS
IZ PRISTNEGA
VINA - ZAHTEVAJTE
PONUDBO!

TEHNIČNO IN HIGIJSKO
NAJMODERNEJŠE UREJENA
KISARNA V JUGOSLAVIJI

PISARNA :
LJUBLJANA, DUNAJSKA
CESTA 1/a/II - TELEF. 2389

SALDA-KONTE
STRACE - JOURNALE
ŠOLSKE ZVEZKE - MAPE
ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE
ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH

KNJIGOVEZNICA
K. T. D.

V LJUBLJANI
KOPITARJEVA ULICA 6
II. NADSTROPJE

EDINO

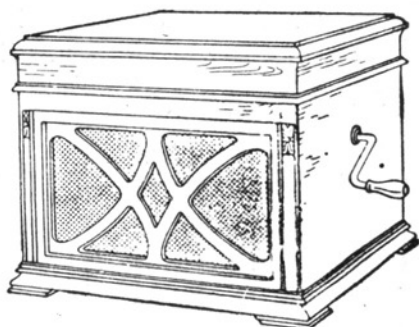

tovarniško zalogo najboljših
šivalnih strojev in koles
znamke
Gritzner, Adler, Kayser.
Pletilnih strojev priznane
švicarske tovarne „**Dubied**“ ter
pisalnih strojev „**Urania**“ ima le

Josip Petelinc, Ljubljana

Sv. Petra nasip šte. 7
(v bližini Prešernovega spomenika)

Bogata zaloga galanterije, platenin, trikotaže, posebno še **finih in najfinejših rokavic in nogavic** ter kratkega blaga na veliko in malo

Ko si boste po utrudljivem duševnem delu zaželeli lepe glasbe

boste v najnovejšem modelu „His Masters Voice“ gramofona našli najboljšega prijatelja. Lična, dekorativna vnanjost. Ne odpove nikoli, ker ima najzanesljivejši stroj angl. konstrukcije. — Pri nas dobite poleg nešteti drugih posnetkov tudi **kompletne opere** „**Čarostrelec**“, „**Trubadur**“, „**Brivec seviljski**“ „**Lohengrin**“ in dr. **kompletno v albumu s knjižico.**

Centrala za splošno gramofonijo

„Gramofon“ A. Rasberger
LJUBLJANA, Miklošičeva cesta šte. 34

Palača Pokojninskega zavoda.

Telefon 33-83

POZOR!

POZOR!

Z znanjem tujih jezikov se Vam odpirajo novi svetovi. Zato posegajte po naših žepnih slovarjih in sicer:

Bradač: Češko-slovenski slovar. Vezan Din 70.—.

Latinsko-slovenski slovar. Vezan Din 70.—.

Slovar tujk. Din 40.—, vezan Din 50.—.

Bradač-Pregelj: Slovensko-nemški slovar. —
Din 100.—.

Bradač-Šlebinger: Nemško-slovenski slovar.
Vezan Din 100.—.

Kotnik: Slovensko-francoski slovar. Vez. Din 70.—.

Pretnar: Francosko-slovenski slovar. Vez. Din 70.—.

Valjavec: Italijansko-slovenski slovar. — Vezan
Din 70.—.

Slovensko-italijanski slovar. Vez. Din 70.—.

Vilhar: Slovensko-srbohrvatski slovar. — Vezan
Din 70.—.

Srbohrvatsko-slovenski slovar. — Vezan
Din 70.—.

Obenem priporočamo še sledeče pravkar izšle učbenike:

Orožen-Zpěvák: Učbenik češkega jezika. —
Din 40.—, vezan Din 50.—.

Orožen: Učbenik ruskega jezika. Din 50.—, vezan
Din 64.—.

**JUGOSLOVANSKA
KNJIGARNA V LJUBLJANI**

STOEWER

srednji pisalni stroj v elegantnem
črnem kovčku, se odlikuje s precizno
konstrukcijo in je opremljen z vsemi
prednostmi velikega pisarniškega
stroja

V ZALOGI PRI TVRDKI

LUDV. BARAGA
LJUBLJANA
ŠELENBURGOVA UL. 6